

**Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет**

**Г.З. Скірко
Г.В. Чорна**

ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

**Методичні рекомендації
до практичних занять
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Дошкільна освіта»
освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта»**

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № 12 від 23.06.2020р.

**Запоріжжя
2020**

УДК : 373.2 (076.5)

С 429

Скірко Г.З., Чорна Г.В. Дошкільна педагогіка: Теоретичні основи : методичні рекомендації до практичних занять для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Дошкільна освіта» освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта». Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 56 с.

Навчально-методичне видання містить теми практичних занять, запитання до практичних занять, основні поняття, методичні рекомендації. Для формування необхідних навичок розроблені практичні завдання різного рівня складності. Запропоновано запитання для самоконтролю, тестові завдання до тем, запитання для актуалізації знань і повторення вивченого матеріалу курсу. Тлумачення основних термінів і понять міститься в термінологічному словнику.

Для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Дошкільна освіта» освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта».

Рецензент

Л.О. Сущенко, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної та початкової освіти

Відповідальний за випуск

Л.О. Сущенко, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної та початкової освіти

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Зміст практичних занять.....	6
Розділ I. Загальні засади дошкільної педагогіки.....	6
Тема 1. Предмет і завдання дошкільної педагогіки.....	6
Тема 2. Розвиток і виховання.....	10
Тема 3. Педагогічне дослідження в галузі дошкільної педагогіки	15
Тема 4. Сучасна система дошкільної освіти.....	18
Тема 5. Програми навчання і виховання дітей дошкільного віку.....	21
Розділ II. Розвиток і виховання дітей раннього віку.....	24
Тема 6. Особливості розвитку і виховання дітей раннього віку.....	24
Тема 7. Розвиток і виховання дітей другого року життя.....	25
Тема 8. Розвиток і виховання дітей третього року життя.....	27
Розділ III. Зміст і методи виховання дітей дошкільного віку.....	30
Тема 9. Значення, завдання, умови фізичного виховання дітей дошкільного віку.....	30
Тема 10. Навчання, виховання та розвиток дітей у процесі фізичного виховання.....	31
Тема 11. Організація і методика проведення режимних процесів.....	34
Тема 12. Завдання і засоби розумового виховання дітей дошкільного віку.....	36
Запитання для актуалізації знань і повторення вивченого матеріалу з курсу.....	38
Рекомендована література.....	40
Використана література.....	42
Термінологічний словник.....	43

ПЕРЕДМОВА

Метою вивчення навчальної дисципліни «Дошкільна педагогіка» є засвоєння майбутніми вихователями закладів дошкільної освіти теоретичних знань та набуття практичних умінь щодо виконання кваліфікаційних обов'язків вихователя закладу дошкільної освіти.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Дошкільна педагогіка» є такі.

1. Ознайомлення студентів з основами, поняттями, принципами, дошкільної педагогіки.
2. Формування здатності до педагогічного осмислення явищ виховання, навчання і розвитку дитини та творчого підходу до педагогічної діяльності.
3. Розвиток здатності до педагогічного прогнозування, самостійності, критичності мислення.
4. Підготовка до практичної самореалізації педагога в сучасних умовах дошкільного виховання, забезпечення оптимального співвідношення між професійно-педагогічною та практичною самореалізацією педагога в сучасних умовах дошкільного виховання, розвиток умінь педагогічного прогнозування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- теоретичні основи дошкільної педагогіки, а саме: предмет, методи, основні закономірності, принципи і структуру науки, її сучасні теоретичні концепції;
- значення дошкільного дитинства в становленні особистості;
- класичні й сучасні, вітчизняні й світові педагогічні теорії виховання, передовий педагогічний досвід;
- зміст, особливості, форми, методи, способи організації навчально-виховного процесу в групах раннього віку, молодшого, середнього, старшого дошкільного віку;
- форми співпраці закладу дошкільної освіти і сім'ї щодо забезпечення єдності у виховному процесі;
- стратегічні підходи до модернізації змісту та гуманізації цілей і принципів організації сучасної дошкільної освіти в Україні, передбачені чинними програмами навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку.

уміти:

- застосовувати отримані знання з дошкільної педагогіки для організації навчально-виховного процесу та різнобічного розвитку дітей у групах раннього та дошкільного віку;

- орієнтуватися в потоці нових видань педагогічної, методичної, психологічної літератури, працювати з нею, відбирати найкращі досягнення психолого-педагогічних наук та впроваджувати у власну педагогічну практику;
- планувати, організовувати й реалізовувати пізнавальні, розвивальні та виховні аспекти педагогічного процесу в закладі дошкільної освіти;
- забезпечувати диференційований підхід у навчально-виховному процесі з урахуванням потреб, інтересів, попереднього досвіду дітей, впроваджувати у власну педагогічну практику компетентнісну парадигму цілісного підходу до освіти дітей перших шести (семи) років;
- використовувати інноваційні технології під час педагогічної практики;
- організовувати педагогічний процес на основі аналітичних, проектувальних, конструктивних, комунікативних, організаторських та прикладних умінь.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких **результатів навчання (компетентностей)**:

- здатність до ефективної самоорганізації власної педагогічної діяльності;
- здатність до використання сучасних інформаційних технологій та програмних засобів при роботі в комп'ютерних мережах і використання Інтернет-ресурсів;
- здатність до пошуку й використання інновацій у професійній діяльності;
- здатність до критичного осмислення проблем у навчанні та/або професійній діяльності й на межі предметних галузей.

Важливу роль у структурі курсу «Дошкільна педагогіка» відведено практичним заняттям. Вони спрямовані на детальний розгляд окремих теоретичних положень дисципліни та формування вмінь і навичок їхнього практичного застосування шляхом виконання попередньо визначених завдань. У запропонованому виданні подано тематику і зміст практичних занять відповідно до робочої програми навчальної дисципліни, визначено послідовність опрацювання студентом навчального матеріалу в процесі самопідготовки.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Тема 1. ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Мета: засвоїти знання з теоретичних основ дошкільної педагогіки, основні категорії дошкільної педагогіки, мету, предмет, об'єкт дошкільної педагогіки.

План

1. Дошкільна педагогіка як галузь педагогічної науки.
2. Предмет, об'єкт, завдання дошкільної педагогіки.
3. Основні педагогічні категорії дошкільної педагогіки.
4. Зв'язок дошкільної педагогіки з іншими гуманітарними науками.

Основні терміни і поняття

Виховання, навчання, освіта, розвиток, педагогіка, народна педагогіка, етнопедагогіка.

Методичні рекомендації

У *першому запитанні* необхідно розкрити суть дошкільної педагогіки як самостійної галузі науково-педагогічних знань, яка вивчає закономірності виховання і навчання дітей від народження до школи. Загальними засадами дошкільної педагогіки є її предмет, особливості та організація педагогічного дослідження в галузі дошкільної педагогіки, розвиток теорії та практики дошкільної освіти.

При вивченні *другого запитання* необхідно визначити, що об'єктом дошкільної педагогіки є виховання дітей дошкільного віку як свідомий і цілеспрямований процес, а предметом педагогіки є протиріччя, закономірності, суперечності стосунків, ставлення, технології організації та здійснення виховного процесу, що визначають розвиток особистості.

Вивчення *третього запитання* передбачає аналіз педагогічних категорій. Необхідно зупинитися на джерелах дошкільної педагогіки, а саме: народна педагогіка, ідеї видатних педагогів минулого, експериментальні дослідження проблем розвитку і виховання, передовий педагогічний досвід.

У межах *четвертого запитання* необхідно розкрити зв'язок дошкільної педагогіки, як і кожної науки, зі суміжними галузями (з філософією, психологією, економікою, правом, соціологією, спеціальною педагогікою, порівняльною педагогікою та іншими дисциплінами), що дає змогу глибше пізнавати педагогічні явища і процеси.

Практичні завдання

Завдання 1. Опрацювати лекційний матеріал із теми, доповнити конспект матеріалом із основної та додаткової літератури, оформити глосарій до теми,

виписати визначення таких термінів: «освіта», «розвиток», «дошкільна педагогіка», «етнопедагогіка», «народне дитинознавство», «народна дидактика», «народна педагогічна деонтологія», «виховна практика», «сімейна педагогіка», «соціальна педагогіка», «сурдопедагогіка», «тифлопедагогіка», «олігофренопедагогіка», «порівняльна педагогіка», «козацька педагогіка».

Завдання 2. Підготувати доповідь із презентацією на тему «Джерела дошкільної педагогіки як науки».

Технічні вимоги до роботи:

- 1) тривалість доповіді – до 5-ти хвилин;
- 2) обсяг презентації – 5-7 слайдів.

Орієнтовний план доповіді:

- 1) характеристика експериментальних досліджень проблем розвитку і виховання;
- 2) характеристика ідей видатних педагогів минулого;
- 3) висвітлення передового педагогічного досвіду;

Завдання 3. Побудувати графічну модель, яка відображає співвідношення понять «виховання», «освіта», «навчання». Обґрунтувати свою позицію.

Вимоги до графічної моделі:

- 1) обсяг – не менше 1 сторінки;
- 2) креативний, творчий підхід до виконання завдання.

Завдання 4. Знайти у збірниках прислів'їв та приказок ті, що мають виховне значення, оформити альбом із цими елементами фольклору. Порівняти близькі за змістом прислів'я та приказки різних народів, результати порівняння записати в конспект.

Вимоги до оформлення альбому з приказками та прислів'ями:

- 1) оформити альбом у друкованому вигляді;
- 2) обсяг – не менше 15-ти приказок та прислів'їв.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрити сутність базових категорій педагогіки: виховання, навчання, освіта, розвиток.

2. Охарактеризувати відомі шляхи і засоби виховання в народній педагогіці.

3. Визначити й назвати відомі шляхи і засоби виховання в народній педагогіці.

4. Розкрити джерела педагогічної науки.

5. Як Ви розумієте ці слова В. О. Сухомлинського: «Дитинство – це не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя»?

6. Чи є принципові відмінності між сучасними дітьми дошкільного віку й дошкільнятами минулих років?

7. Чи впливають ці відмінності на зміну підходів до розвитку, виховання та навчання сучасного дошкільника?

Тести для самоконтролю

1. Педагогіка – це:

- а) народне вчення про виховні обов'язки батьків перед дітьми, учителів – перед учнями, вихователів – перед вихованцями, вироблені народом етичні норми, необхідні для виконання покладених на них педагогічних функцій;
- б) наука про виховання, що розкриває суть, цілі, завдання і закономірності виховання, його роль у житті суспільства та розвитку особистості;
- в) галузь педагогічних знань і досвіду з виховання й навчання особистості засобами релігії;
- г) частина народної педагогіки, спрямована на формування козака-лицаря, мужнього громадянина з яскраво вираженою українською національною свідомістю, твердою волею і характером.

2. Обрати визначення поняття «виховання»:

- а) процес цілеспрямованого формування особистості в умовах спеціально організованої виховної системи, що забезпечує взаємодію вихователів і вихованців;
- б) спеціально організований процес взаємодії педагога і дитини, спрямований на засвоєння змісту освіти й досвіду навчально-пізнавальної діяльності;
- в) процес і результат оволодіння системою знань, умінь і навичок та формування на їх основі світогляду і якостей особистості;
- г) народне вчення про виховні обов'язки батьків перед дітьми, учителів – перед учнями, вихователів – перед вихованцями, вироблені народом етичні норми, необхідні для виконання покладених на них педагогічних функцій.

3. Визначити, до якого поняття підходить визначення «це процес становлення особистості під впливом зовнішніх і внутрішніх соціальних та природних факторів»:

- а) навчання;
- б) самоосвіта;
- в) розвиток;
- г) освіта.

4. Визначити, до якого поняття підходить визначення «автоматизоване вміння, яке виражається в здатності швидко і безпомилково виконувати дії на основі засвоєних знань, формується внаслідок багаторазового виконання певних дій»:

- а) вміння;
- б) знання;
- в) навчання;
- г) навичка.

5. Об'єктом педагогіки є:

- а) виховання як свідомий і цілеспрямований процес;

б) процес цілеспрямованого впливу з метою створення сприятливих умов для розвитку особистості;

в) процес і результат оволодіння системою знань, умінь і навичок та формування на їх основі світогляду і якостей особистості;

г) засіб передачі старшими поколіннями і активне засвоєння наступними соціального досвіду людства, необхідна умова прогресу суспільства.

6. Предметом педагогіки є:

а) процес цілеспрямованого формування особистості в умовах спеціально організованої виховної системи, що забезпечує взаємодію вихователів і вихованців;

б) протиріччя, закономірності, відношення, технології організації та здійснення виховного процесу, що визначають розвиток особистості;

в) процес цілеспрямованого впливу з метою створення сприятливих умов для розвитку особистості;

г) засіб передачі старшими поколіннями і активне засвоєння наступними соціального досвіду людства, необхідна умова прогресу суспільства.

7. Обрати, до якого поняття підходить визначення «спеціально організований процес взаємодії педагога і дитини, спрямований на засвоєння змісту освіти та досвіду навчально-пізнавальної діяльності»:

а) освіта;

б) знання;

в) розвиток;

г) навчання.

8. Обрати, до якого поняття підходить визначення «процес і результат оволодіння системою знань, умінь і навичок та формування на їх основі світогляду і якостей особистості»:

а) навчання;

б) освіта;

в) знання;

г) вміння.

9. Обрати, до якого поняття підходить визначення «це засвоєна навчально-пізнавальна інформація, яка охоплює конкретні факти, правила, закони і закономірності, що встановлюють зв'язки між фактами та явищами»:

а) навчання;

б) освіта;

в) знання;

г) вміння.

Література

Рекомендована література 2, 4, 5 (основна), 7, 13 (додаткова).

Тема 2. РОЗВИТОК І ВИХОВАННЯ

Мета: засвоїти знання про теоретичні поняття, різні види й основні закономірності розвитку особистості (фізичний розвиток, психічний розвиток, соціальний розвиток); навчитись застосовувати отримані знання з дошкільної педагогіки для організації навчально-виховного процесу з обдарованими дітьми, та з дітьми з проблемами розвитку.

План

1. Поняття розвитку, види розвитку.
2. Закономірності процесу розвитку. Фактори, що впливають на розвиток особистості.
3. Соціалізація: поняття, принципи.
4. Теорії розвитку особистості.
5. Вікова періодизація дитинства.
6. Обдаровані діти. Діти з проблемами розвитку.

Основні терміни і поняття

Розвиток, виховання, обдаровані діти, вікова періодизація, індивідуальні особливості дитини.

Методичні рекомендації

У *першому запитанні* необхідно розкрити різні підходи науковців до визначення поняття «розвиток». Розвиток – це постійний процес кількісних та якісних змін природних і соціальних сторін особистості, трансформація будови і функцій організму, поява нових якостей у свідомості, удосконалення різних видів діяльності. Розвиток – це процес фізичного, психічного та соціального визрівання людини, що охоплює всі кількісні та якісні зміни природних та набутих рис особистості. Види розвитку – фізичний розвиток, психічний розвиток, соціальний розвиток.

При вивченні *другого запитання* необхідно розкрити такі основні закономірності розвитку особистості.

1. Розвиток особистості має спадковий, нерівномірний та інтегративний характер.
2. Особистість вихованця розвивається під впливом соціального середовища.
3. Особистість вихованця розвивається під комплексним впливом усіх факторів її формування.
4. Особистість формується в діяльності.
5. Зміна особистості вихованця вимагає зміни ставлення до неї.

Вивчення *третього запитання* передбачає розкриття сутності поняття «соціалізація» як засвоєння людиною цінностей, норм, установок, зразків поведінки, властивих у певний час конкретному суспільству, соціальній

спільноті, групі та відтворення нею соціальних зв'язків і соціального досвіду. Основними принципами соціалізації є такі: принцип системності; принцип діяльності, принцип двосторонньої взаємодії особистості й соціального середовища; принцип особистої активності та вибірковості.

При вивченні *четвертого запитання* необхідно дати характеристику біологізаторській, соціологізаторській теорії, а також теорії двох факторів розвитку, що протиставляють соціальні й біологічні чинники розвитку особистості. Представники біологізаторських теорій визначальним чинником розвитку вважали спадковість, наявність здібностей, рис характеру, з якими дитина народилася, і рекомендували вихователям не втручатися в природний розвиток малюка. У соціологізаторських теоріях заперечувалися біологічні чинники розвитку, а основна увага зосереджувалася на ролі соціального середовища, оскільки, на думку їх представників, усі малюки від народження мають однакові можливості, а розвиток відбувається шляхом набуття ними досвіду.

У *п'ятому запитанні* слід розкрити вікову періодизацію дитинства з позиції Закону України «Про дошкільну освіту» від 28.09.2017 р., відповідно до якого виокремлюють дошкільний, шкільний вікові періоди і період соціальної зрілості – дорослість.

Під час вивчення *шостого запитання* варто дати визначення поняття «обдарована дитина», назвати види спеціальної обдарованості дошкільників. Також слід зазначити, що до дітей із проблемами розвитку належать діти з порушеннями інтелекту, з відхиленнями в пізнавальному розвитку, з порушеннями слуху, з порушеннями зору, з порушенням опорно-рухового апарату, з порушенням мовлення, з емоційними розладами (у тому числі з раннім дитячим аутизмом), з порушеннями поведінки й діяльності, з важкими комплексними порушеннями. Слід подати характеристику дітей з проблемами розвитку (за вибором студента).

Практичні завдання

Завдання 1. Оформити глосарій до теми, вписати визначення термінів «розвиток», «виховання», «обдарована дитина».

Завдання 2. Зробити анотацію на статтю, що стосується проблем виховання, психічного чи фізичного розвитку дитини дошкільного віку, особливостей виховання дітей дошкільного віку.

Вимоги до анотації:

- 1) вихідні дані статті (повна назва статті, назва видання, рік, П.І.П. автора, його посада/науковий ступінь);
- 2) оцінка глибини й актуальності теми;
- 3) стислий виклад позиції автора;
- 4) висловлення власного ставлення до суті порушеної проблеми й оцінка позиції автора;
- 5) аналіз індивідуальних особливостей стилю автора (доступність, науковість тощо);

- б) аудиторія, для якої Ви рекомендували б джерело;
- 7) висновок.

Завдання 3. Ознайомитися з віковими й індивідуальними особливостями дітей за віковою періодизацією та оформити презентацію на тему «Психолого-педагогічна характеристика дітей дошкільного віку».

Технічні вимоги до презентації:

- 1) чіткий, стислий виклад матеріалу;
- 2) обсяг презентації – не менше 5-ти слайдів.

Орієнтовний план доповіді:

- 1) психолого-педагогічна характеристика дітей дошкільного віку з позиції народного дитинознавства;
- 2) характеристика фізичного і психічного розвитку дитини за віковими періодами дошкільного дитинства.

Завдання 4. Розробити педагогічні поради батькам на тему «Виховання дітей дошкільного віку», або «Спілкуємося з дитиною, яка має проблеми у вихованні».

Вимоги до написання порад:

- 1) обсяг – не менше 10-ти порад (рекомендацій);
- 2) чіткість поради (рекомендації).

Завдання 5. Написати есе на тему: «Моє ставлення до виховання і навчання сучасної дитини».

Вимоги до написання есе:

- 1) обсяг есе – не більше однієї сторінки;
- 2) роздуми мають відповідати запропонованій темі.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрити зміст поняття «розвиток» та основні закономірності розвитку особистості.
2. Назвати основні принципи соціологізації.
3. Навести приклад, як розвивається особистість під впливом соціального середовища. Охарактеризуйте фактори, що впливають на розвиток особистості: внутрішні (спадковість); зовнішні – середовище (природне і соціальне); виховання (самовиховання).
4. Охарактеризувати обдарованих дітей в обраній Вами сфері діяльності.
5. Охарактеризувати напрями виховання дітей дошкільного віку.
6. Розкрити різницю між диференційованим та індивідуальним підходом у навчанні дітей дошкільного віку.

Тести для самоконтролю

- 1. Обрати провідну діяльність у віковому періоді немовляти:**
 - а) навчально-пізнавальна;
 - б) безпосереднє емоційне спілкування;
 - в) предметно-маніпулятивна.

2. Обрати провідну діяльність дітей дошкільного віку:

- а) діяльність спілкування в процесі навчання і праці;
- б) навчально-пізнавальна;
- в) гра.

3. Головним напрямом виховання з урахуванням віку дітей є:

- а) домінує ігрова діяльність, здійснюється пізнавальний, емоційно-вольовий розвиток, формуються передумови для успішного переходу до шкільного навчання;
- б) спілкування з дорослим, ознайомлення дитини з навколишнім світом;
- в) розвиток мовлення, ходи, розвиток предметно-маніпулятивної діяльності, через яку дитина пізнає світ.

4. Обрати визначення поняття «розвиток»:

- а) це постійний процес кількісних та якісних змін природних і соціальних сторін особистості, трансформація будови та функцій організму, поява нових якостей у свідомості, удосконалення різних видів діяльності;
- б) це зміни в поведінці особистості, ставленні до оточуючих, до колективу;
- в) це складний процес пристосування організму, який відбувається на різних рівнях – фізіологічному, соціальному, психологічному.

5. Психічний розвиток – це:

- а) зміни зросту, ваги, збільшення м'язової сили, удосконалення органів чуття, координації рухів тощо;
- б) зміни в поведінці особистості, ставленні до оточуючих, до колективу;
- в) зміни в пізнавальних, вольових, емоційних процесах, у формуванні психічних рис та якостей особистості.

6. До закономірностей процесу розвитку належить:

- а) поступальний характер, незворотність;
- б) зміни в настрої особистості та організмі особистості;
- в) адаптація до умов середовища.

7. Обрати визначення поняття «соціалізація»:

- а) встановлення найбільш правильних співвідношень (біологічних та соціальних) між організмом і зовнішнім середовищем;
- б) перетворення дитини як біологічного індивіда на людину як особистість;
- в) засвоєння людиною цінностей, норм, установок, зразків поведінки, властивих у певний час конкретному суспільству, соціальній спільності, групі, та відтворення нею соціальних зв'язків і соціального досвіду.

8. Рушійною силою розвитку є:

- а) процес фізичного, психічного та соціального визрівання людини;

- б) наявність протиріч між бажаннями та потребами особистості;
- в) зміни в поведінці особистості, ставленні до оточуючих, до колективу.

9. Обрати правильну характеристику принципу особистої активності та вибіркості соціалізації:

а) розглядає людину не як пасивну ланку в процесі соціалізації, а як особистість, спроможну активно діяти і самостійно вибирати соціальні умови власного розвитку та формувати власне «я» виходячи зі свого бачення ідеалів і переконань;

б) обумовлює активну взаємодію особистості з іншими людьми, у яку індивід вступає в процесі спілкування;

в) означає взаємообумовленість процесу входження особистості в систему суспільних відносин і водночас відтворення цих відносин в системі сімейних, товариських, навчальних та інших зв'язків.

10. До внутрішніх факторів, що впливають на розвиток особистості, належить:

- а) виховання;
- б) спадковість;
- в) середовище;
- г) соціум.

11. До принципів соціалізації належить такий принцип:

- а) науковості;
- б) діяльності;
- в) наступності;
- г) індивідуального підходу.

12. Обрати правильну характеристику принципу системності соціалізації:

а) обумовлює активну взаємодію особистості з іншими людьми, у яку індивід вступає в процесі діяльності і спілкування;

б) означає взаємообумовленість процесу входження особистості в систему суспільних відносин;

в) передбачає вплив на особистість як мікро-, так і макросередовища, що тісно взаємодіють, впливають і детермінують одне одного.

Література

Рекомендована література 2, 5 (основна), 6, 15 (додаткова).

Тема 3.

ПЕДАГОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Мета: засвоїти знання про методи педагогічних досліджень і опанувати вміння здійснення експериментальної та інноваційної діяльності в закладі дошкільної освіти.

План

1. Методологія педагогічного дослідження.
2. Методи наукового дослідження в галузі дошкільної педагогіки.
3. Упровадження результатів наукових досліджень у практику дошкільної освіти.

Основні терміни і поняття

Методи наукового дослідження, передовий педагогічний досвід, актуальна проблема, предмет дослідження, методологія наукового дослідження.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого запитання* необхідно звернути увагу на те, що розвиток кожної науки залежить і від того, як вона здобуває нові факти, аналізує явища, виводить, обґрунтовує закони. Це залежить від особливостей процесу пізнання, використовуваних методології та методів оцінювання здобутих результатів. Методологія – учення про науковий метод пізнання й перетворення світу; його філософська, теоретична основа. Виховання є надзвичайно складним процесом, остаточно вирішити проблеми якого практично неможливо, що обумовлює постійну необхідність нових наукових досліджень. Творчий цілеспрямований пошук шляхів удосконалення виховання і навчання дітей дошкільного віку складає зміст педагогічного дослідження. Ґрунтується воно на вихідних положеннях, які об'єднуються в концепцію дослідження – систему вихідних теоретичних положень, що є основою дослідницького пошуку.

У *другому запитанні* необхідно звернути увагу на те, що педагогічне дослідження здійснюється на різних рівнях:

- теоретико-методологічному, спрямованому на аналіз існуючих і створення нових педагогічних теорій;

- теоретичному і методичному, які забезпечують вирішення теоретичних і методичних проблем навчання та виховання дітей (їхню ефективність пов'язують насамперед із якістю розв'язання конкретних навчально-виховних завдань);

- історико-педагогічному, який має на меті вивчення конкретних проблем історії педагогіки (його ефективність обумовлена не лише новизною виявлених дослідником даних, а й прогностичним їх значенням для розвитку науки і практики).

Ефективність дослідження оцінюють за результатами поставлених завдань.

При вивченні *третього запитання необхідно визначити, що* впровадження результатів наукових досліджень у практику дошкільної освіти ґрунтується на таких уміннях педагога: бачити проблему і співвідносити з нею фактичний матеріал; представити проблему в конкретному педагогічному завданні; висунути гіпотезу і здійснити мисленнєвий експеримент («що було б, якби»); ясно бачити декілька різних можливих шляхів і обирати найбільш ефективний; розподілити рішення на «кроки» в оптимальній послідовності.

Важливим компонентом методологічної культури педагога є конструювання і проектування навчально-виховного процесу, що передбачає розвиток таких умінь: проектувати зміст майбутньої діяльності (вивчаючи зміст і способи впливу на інших людей); проектувати систему й послідовність власних дій (вивчаючи особливості процесу і результати власної діяльності, її позитивні сторони і недоліки); проектувати систему й послідовність дій вихованців (вивчаючи їхні вікові та індивідуальні особливості).

Практичні завдання

Завдання 1. Підготувати презентацію та доповідь на тему «Сучасні наукові дослідження в галузі розвитку й виховання дітей раннього і дошкільного віку».

Технічні вимоги до роботи:

- 1) тривалість доповіді – до 5-ти хвилин;
- 2) обсяг презентації – 7-10 слайдів.

Завдання 2. Подати характеристику методів науково-педагогічних досліджень у галузі дошкільної педагогіки, записати в конспект.

Схема оформлення характеристики методів науково-педагогічних досліджень:

Методи науково-педагогічних досліджень		
	Опитування	Інтерв'ю, анкетування
<i>Методи емпіричних досліджень</i>		
<i>Методи теоретичних досліджень</i>		
<i>Педагогічний експеримент</i>		

Завдання 3. Сформулювати мету, завдання і визначити методи дослідження за темою «Педагогічні аспекти екологічного виховання в умовах сучасного навчального закладу», записати завдання в конспект.

Схема оформлення завдання:

- 1) тема дослідження;
- 2) мета дослідження;
- 3) завдання дослідження;
- 4) об'єкт, предмет дослідження;
- 5) методи педагогічного дослідження.

Запитання для самоконтролю

1. Як Ви розумієте термін «педагогічне дослідження»? У чому полягає специфіка педагогічного дослідження?
2. Охарактеризувати метод запитань під час педагогічного дослідження.
3. Якою, на ваш погляд, є актуальна проблема для наукового дослідження в галузі дошкільної педагогіки?
4. Назвати етапи педагогічного дослідження.
5. Розкрити значення передового педагогічного досвіду.

Тести для самоконтролю

1. Обрати визначення педагогічного спостереження

- а) спеціально організоване сприймання педагогічного процесу в природних умовах;
- б) науково поставлений дослід організації педагогічного процесу в точно врахованих умовах, що забезпечує найдостовірніші результати в педагогічних дослідженнях;
- в) цілеспрямований та організований процес формування особистості;
- г) цілеспрямована взаємодія вчителя та учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються вміння і навички в дитини.

2. Процес і результат наукової діяльності, спрямованої на здобуття нових знань про закономірності процесу виховання, його структуру і механізми, теорію та методику організації навчально-виховного процесу, його зміст, принципи, організаційні методи та прийоми, називають...

- а) педагогічним спостереженням;
- б) педагогічним дослідженням;
- в) педагогічним експериментом;
- г) методикою дослідження проблеми.

3. Який із методів педагогічного дослідження передбачає вивчення особливостей міжособистісних взаємин у малих групах:

- а) анкетування;
- б) соціометрія;
- в) інтерв'ю;
- г) немає правильної відповіді.

4. Назвати метод педагогічного дослідження, який застосовується в спеціально створених умовах:

- а) педагогічний експеримент;
- б) бесіда;
- в) педагогічне спостереження;
- г) інтерв'ю.

5. Педагогічне дослідження - це:

- а) система вихідних теоретичних положень, які є основою дослідницького пошуку;

- б) пошук шляхів удосконалення виховання і навчання дітей дошкільного віку;
- в) процес наукового визначення, вивчення та аналізу результатів актуальної педагогічної проблеми;
- г) немає правильної відповіді.

Література

Рекомендована література 5, 4 (основна), 1, 7, 13 (додаткова).

ТЕМА 4. СУЧАСНА СИСТЕМА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Мета: засвоїти знання про стратегічні підходи до модернізації змісту та гуманізації цілей і принципів організації сучасної дошкільної освіти в Україні; підготовку до практичної самореалізації педагога в сучасних умовах дошкільного виховання.

План

1. Заклади дошкільної освіти в системі національної освіти.
2. Типи закладів дошкільної освіти, їхні функції. Підготовка педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти.
3. Дошкільна освіта за кордоном. Міжнародне співробітництво в галузі дошкільної освіти.

Основні терміни і поняття

Система дошкільної освіти, типи дошкільних навчальних закладів, принципи освіти, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ.

Методичні рекомендації

У *першому запитанні* необхідно звернути увагу на ознайомлення із Законом України «Про дошкільну освіту», Законом України «Про освіту», визначити завдання закладу дошкільної освіти.

При вивченні *другого запитання* необхідно охарактеризувати різні типи дошкільних закладів і їхні функції. Так, згідно із Законом України «Про дошкільну освіту», систему дошкільної освіти складають дошкільні навчальні заклади незалежно від підпорядкування, типів і форм власності; наукові й методичні установи; органи управління освітою; освіта і виховання в сім'ї. Заклад дошкільної освіти – заклад освіти дітей від двох місяців до шести (семи) років, який здійснює догляд, оздоровлення, виховання і навчання дітей.

У *третьому запитанні* необхідно визначити особливості міжнародного співробітництва в галузі дошкільної освіти, охарактеризувати міжнародний захист прав дітей як систему взаємоузгоджених дій державних і неурядових міжнародних організацій, спрямованих на забезпечення прав дитини, визначити, що до цієї системи належать міжнародні угоди, конвенції, пакти, статuti й інші документи.

Практичні завдання

Завдання 1. Ознайомитись із Законом України «Про дошкільну освіту», Законом України «Про освіту» й оформити презентацію на тему «Типи закладів дошкільної освіти в Україні».

Технічні вимоги до презентації:

- 1) чіткий, стислий виклад матеріалу;
- 2) обсяг презентації – не менше 5-ти слайдів.

Орієнтовний план доповіді:

- 1) типи закладів дошкільної освіти;
- 2) функції різних типів закладів дошкільної освіти;
- 3) значення і специфіка роботи кожного з типів закладів дошкільної освіти.

Завдання 2. Ознайомитися з типами закладів дошкільної освіти за кордоном, оформити колаж різних типів закладів дошкільної освіти (використовуючи ілюстрації, фото, зображення), підготувати доповідь на тему «Особливості діяльності закордонних закладів дошкільної освіти».

Вимоги до оформлення колажу:

- 1) формат колажу – не менше А3;
- 2) доцільно використані ілюстрації, фото, зображення.

Орієнтовний план доповіді:

- 1) особливості функціонування та організації освітнього процесу в закордонних закладах дошкільної освіти;
- 2) переваги та недоліки організації процесу навчання та виховання в закладах дошкільної освіти інших країн;
- 3) роль і місце вихователя в організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти Європи, престижність професії в різних країнах.

Завдання 3. Ознайомитися з особливості діяльності центрів розвитку дітей, об'єднатись у групи по 4 студенти, створити власну модель центру розвитку дитини, презентувати на практичному занятті.

Рекомендації до оформлення моделі центру розвитку дитини:

- 1) представити назву закладу;
- 2) графічно зобразити матеріальну базу центру розвитку дитини, особливості організації освітнього процесу, підходи до виховання дітей тощо;
- 3) обрати спікера групи чи спільно презентувати модель центру розвитку дитини, охарактеризувати специфіку діяльності новоствореного закладу освіти.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризувати особливості розвитку вітчизняної системи дошкільної освіти. Якими є проблеми її розвитку на сучасному етапі?

2. Визначити, які особливості системи дошкільного виховання викликають у Вас гордість, які викликають роздуми.

3. За якою з програм виховання дітей у дошкільних закладах Ви хотіли б працювати? Свій вибір обґрунтувати.

4. Із якими міжнародними дитячими організаціями Ви погодились би працювати і чому?

5. Назвати типи закладів дошкільної освіти в Україні.

Тести для самоконтролю

1. Обрати характеристику закладу дошкільної освіти компенсуючого типу:

а) заклад дошкільної освіти системи охорони здоров'я для медико-соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також для дітей із фізичними та (або) інтелектуальними порушеннями від народження до трьох (для здорових дітей) та до чотирьох (для хворих дітей) років;

б) заклад дошкільної освіти (ясла-садок) для дітей із особливими освітніми потребами віком від двох до семи (восьми) років;

в) заклад дошкільної освіти для дітей віком від двох місяців до шести (семи) років, які перебувають у родинних стосунках і де забезпечуються їхні догляд, розвиток, виховання і навчання відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти;

г) немає правильної відповіді.

2. Обрати характеристику закладу дошкільної освіти комбінованого типу:

а) заклад дошкільної освіти забезпечує розвиток, виховання, навчання та соціальну адаптацію дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дошкільного та шкільного віку, які перебувають у родинних стосунках та утримуються за рахунок держави;

б) заклад дошкільної освіти для дітей віком від одного до шести (семи, восьми) років, у складі якого можуть бути групи загального розвитку, інклюзивні, сімейні, прогулянкові, у яких забезпечується дошкільна освіта з урахуванням стану здоров'я дітей, їхнього розумового, психологічного, фізичного розвитку;

в) заклад дошкільної освіти (ясла-садок) для дітей із особливими освітніми потребами віком від двох до семи (восьми) років.

3. Обрати характеристику закладу дошкільної освіти (центру розвитку дитини):

а) заклад дошкільної освіти для дітей віком від одного до шести (семи, восьми) років, у складі якого можуть бути групи загального розвитку, інклюзивні, сімейні, прогулянкові, у яких забезпечується дошкільна освіта з урахуванням стану здоров'я дітей, їхнього розумового, психологічного, фізичного розвитку;

б) заклад дошкільної освіти для дітей віком від двох місяців до шести (семи) років, які перебувають у родинних стосунках і де забезпечується їхній догляд, розвиток, виховання і навчання відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти;

в) заклад дошкільної освіти, у якому забезпечується фізичний, розумовий і психологічний розвиток, корекція психологічного й фізичного розвитку, оздоровлення дітей, які відвідують інші навчальні заклади чи виховуються вдома.

4. Заклади дошкільної освіти (ясла-садок) компенсуючого типу поділяються на:

- а) загальні та спеціальні;
- б) спеціальні та санаторні;
- в) сімейні, спеціальні, загальні, санаторні.

5. Заклад дошкільної освіти системи охорони здоров'я для медико-соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також для дітей із фізичними та (або) інтелектуальними порушеннями від народження до трьох (для здорових дітей) та до чотирьох (для хворих дітей) років – це:

- а) заклад дошкільної освіти (дитячий будинок) інтернатного типу;
- б) будинок дитини;
- в) заклад дошкільної освіти компенсуючого типу;
- г) немає правильної відповіді.

Література

Рекомендована література 4, 5 (основна), 6, 8, 13 (додаткова).

Тема 5.

ПРОГРАМИ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мета: засвоїти знання про державні освітні документи: стандарти й конституційні статті, концепції про освіту, сучасні варіанти програм навчання та виховання дітей дошкільного віку.

План

1. Нормативні документи для здійснення планування освітньо-виховної роботи з дітьми дошкільного віку. Історія виникнення програми.
2. Принципи побудови програми.
3. Сучасні варіанти програм.

Основні терміни і поняття

Програма, навчання, виховання, авторські програми, альтернативні програми.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого запитання* доцільно розглянути нормативні документи, що визначають діяльність ЗДО в Україні, визначити, що робота закладу дошкільної освіти здійснюється на основі програми виховання і

навчання – державного документа, який визначає цілі, завдання і зміст роботи з дітьми з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей.

У *другому запитанні* необхідно звернути увагу на те, що структуру програми визначають освітні лінії, розкрити принципи побудови освітньої програми в закладі дошкільної освіти (принцип гуманізації, демократизації, культуровідповідності, науковості, цілісності, концентричності); охарактеризувати такі принципи: ідейність змісту програми (ідеї розвитку суспільства), єдність навчання і виховання, цілісність і безперервність педагогічного процесу, систематичність і послідовність розташування матеріалу, поступове ускладнення від групи до групи, віковий принцип побудови матеріалу, народознавчий характер.

При розгляді *третього запитання* варто звернути увагу на парціальні освітні програми розвитку дітей дошкільного віку в сучасному дошкільному закладі, авторські, альтернативні, експериментальні, регіональні освітні програми.

Практичні завдання

Завдання 1. Ознайомитися з новим державним стандартом дошкільної освіти (нова редакція Базового компонента дошкільної освіти 2012 р.) та оформити презентацію щодо законодавчої бази системи дошкільної освіти.

Технічні вимоги до презентації:

- 1) чіткий, стислий виклад матеріалу;
- 2) обсяг презентації – не менше 5-ти слайдів.

Завдання 2. Охарактеризувати основні програми виховання та навчання дітей дошкільного віку, оформивши порівняльний аналіз чинних Програм.

Схема оформлення порівняльного аналізу чинних програм:

Назва програми	Автори програми, рік видання	Вік дітей, на який розрахована програма	Назва розділів	Особливості
----------------	------------------------------	---	----------------	-------------

Запитання для самоконтролю

1. Які основні принципи побудови освіти в Україні?
2. Назвати альтернативні програми дошкільної освіти.
3. У чому полягає особливість роботи за авторською програмою виховання дітей дошкільного віку?
4. Назвати особливості програми «Українське дошкілля».
5. Назвати і охарактеризувати відомі Вам авторські програми виховання дітей дошкільного віку.

Тести для самоконтролю

1. Програма виховання і навчання – це:

- а) державний документ, який визначає цілі, завдання і зміст роботи з дітьми з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей;

- б) схема виховання і навчання дітей дошкільного віку;
- в) рушійна сила розвитку і виховання дітей дошкільного віку;
- г) немає правильної відповіді.

2. Обрати принципи побудови освітньої програми в закладі дошкільної освіти:

- а) гуманізації, демократизації, науковості;
- б) доступності, відповідності, принциповості;
- в) відповідності віковим та індивідуальним особливостям дітей, значущості;
- г) усі відповіді правильні.

3. Обрати ознаку відмінності авторської програми від типової:

- а) розробляються без урахування вимог державного стандарту;
- б) втілюють авторське бачення тих чи інших теорій, містять суб'єктивний погляд на явища і процеси, що вивчаються;
- в) усі відповіді правильні;
- г) немає правильної відповіді.

4. Обрати характеристику інваріантної складової програми:

- а) може бути змінюваною і незмінюваною керівництвом, вихователями;
- б) окреслює орієнтовний додатковий зміст освітніх послуг, засвоєння якого всіма дітьми дошкільного віку не є обов'язковим, і забезпечує задоволення індивідуальних інтересів, бажань, здібностей дошкільників та запитів їхніх родин через різні форми здобуття дошкільної освіти;
- в) визначає обов'язковий мінімум змісту дошкільної освіти відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей дітей для всіх дошкільних навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типів та форм власності, а також для інших форм здобуття дошкільної освіти;
- г) немає правильної відповіді.

5. Обрати характеристику варіативної складової освітньої програми:

- а) ця складова становить не більше 20% загального обсягу програми і часу на її реалізацію; вона може бути зовсім відсутньою в програмі й детальніше розроблятися в парціальних програмах;
- б) ця складова становить 80% загального обсягу програмового матеріалу і часу, необхідного для його реалізації;
- в) ця складова становить 50% загального обсягу програмового матеріалу;
- г) немає правильної відповіді.

Література

Рекомендована література 4, 5 (основна), 6, 7 (додаткова).

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Тема 6. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Мета: засвоїти знання щодо виховання, організації розвивального середовища для дітей першого року життя, їхнього фізичного та психічного розвитку.

План

1. Особливості періоду раннього дитинства, його значення.
2. Основні лінії розвитку дітей першого року життя і освітні завдання.

Основні терміни і поняття

Ранній вік, розвивальне середовище, розвиток, виховання, вік немовляти, фаза новонародженості, фаза немовляти.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого запитання* необхідно звернути увагу на те, що ранній вік визначається в міжнародному освітньому просторі, психолого-педагогічній науці та практиці як вік перших трьох років життя дитини. Дитина раннього віку розвивається як цілісна біологічна та психосоціальна істота у взаємодії з навколишнім середовищем і активно проявляє себе в поведінці та різних видах діяльності.

У *другому запитанні* слід відзначити, що в Україні розроблено Клінічний протокол медичного догляду за здоровою дитиною віком до 3-ох років, у якому наводяться унормовані показники ваги і довжини тіла дитини. Оцінка фізичного стану малюків включає комплекс антропометричних або соматометричних показників. Регулярні вимірювання на основі кількісних даних і якісного аналізу результатів дозволяють простежувати динаміку фізичного розвитку дітей у ранньому віці. За основу при цьому беруться прийняті Всесвітньою організацією з охорони здоров'я (ВООЗ) Стандартні показники розвитку дитини до 5-ти років, що охоплюють параметри зросту і маси тіла та можуть використовуватися в оцінці фізичного стану дітей різних країн світу.

Практичні завдання

Завдання 1. Зробити анотацію на статтю, що стосується питань розвитку, виховання, спілкування з дітьми першого року життя.

Вимоги до анотації:

- 1) вихідні дані статті (повна назва статті, назва видання, рік, П.І.П. автора, його посада/науковий ступінь);
- 2) оцінка глибини й актуальності теми;

- 3) стислий виклад позиції автора;
- 4) висловлення власного ставлення до суті порушеної проблеми й оцінка позиції автора;
- 5) аналіз індивідуальних особливостей стилю автора (доступність, науковість тощо);
- 6) аудиторія, для якої Ви рекомендували б джерело;
- 7) висновок.

Завдання 2. Розробити педагогічні поради батькам на тему «Виховання дітей першого року життя», або «Спілкуємося з немовлям».

Вимоги до написання порад:

- 1) обсяг – не менше 10-ти порад (рекомендацій);
- 2) чіткість поради (рекомендації).

Запитання для самоконтролю

1. Розкрити зміст основних ліній розвитку дітей першого року життя і відповідні освітні завдання.
2. Розкрити значення спілкування дорослого з дитиною з перших днів життя немовляти.
3. Яке значення для дитини має її тактильний контакт із мамою?
4. Чому педагоги та психологи не радять віддавати дитину до закладу освіти до досягнення нею одного року?
5. Описати фізичний розвиток дитини протягом першого року життя.
6. Дати визначення понять «фаза новонародженості», «фаза немовляти», «вік немовляти».
7. Описати особливості режиму дня дитини першого року життя.

Література

Рекомендована література 2, 4, 5 (основна), 3, 6 (додаткова).

Тема 7.

РОЗВИТОК І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДРУГОГО РОКУ ЖИТТЯ

Мета: засвоїти знання щодо розвитку, виховання, організації розвивального середовища для дітей другого року життя.

План

1. Характеристика психологічного віку дітей другого року життя.
2. Основні лінії розвитку дітей другого року життя і освітні завдання.
3. Особливості побудови та організації режиму дня.

Основні терміни і поняття

Розвиток, виховання, лінії розвитку, компетентність, режим дня дітей раннього віку, ігри, заняття.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого запитання* необхідно звернути увагу на характеристику психологічного віку та завдання розвитку й виховання дітей другого року життя.

У *другому запитанні* слід розкрити основні лінії розвитку, а саме: сенсорно-пізнавальний розвиток, мовленнєвий розвиток, художньо-естетичний розвиток.

При вивченні *третього запитання* необхідно розкрити особливості побудови і організації режиму дня, методики проведення режимних процесів, зазначити, що режим дня дитини дошкільного віку має відповідати таким педагогічним вимогам: відповідність природному ритму основних фізіологічних процесів дитячого організму, чергування активної діяльності з відпочинком; постійність, стійкість і визначеність головних елементів; гнучкість.

Практичні завдання

Завдання 1. Ознайомитися з методикою Марії Гмошинської (малювання фарбами, починаючи з 6-ти місяців), оформити коротку доповідь.

Вимоги до доповіді:

- 1) чіткий, стислий, але водночас змістовний виклад матеріалу;
- 2) доповнення доповіді зображеннями, відеофактами тощо.

Завдання 2. Розробити педагогічні поради батькам на тему «Виховання дітей другого року життя».

Вимоги до написання порад:

- 1) обсяг – не менше 10-ти порад (рекомендацій);
- 2) чіткість поради (рекомендації).

Запитання для самоконтролю

1. Назвати основні культурно-гігієнічні навички дітей другого року життя.
2. Якими є основні педагогічні вимоги до організації режиму дня дитини другого року життя?
3. Охарактеризувати особливість мовленнєвого заняття з дітьми другого року життя.
4. Розкрити зміст основних ліній розвитку дітей другого року життя і освітні завдання.

Література

Рекомендована література 4, 5. (основна) 3, 6 (додаткова).

Тема 8.

РОЗВИТОК І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ

Мета: засвоїти знання щодо розвитку, виховання, організації розвивального середовища для дітей третього року життя.

План

1. Характеристика психологічного віку, завдань розвитку і виховання дітей третього року життя.
2. Основні лінії розвитку дітей третього року життя.
3. Особливості побудови та організації режиму дня.
4. Адаптація дитини до умов закладу дошкільної освіти.
5. Організація розвивального середовища та розвивальних занять для дітей раннього віку.

Основні терміни і поняття

Розвиток, виховання, психологічний вік, лінії розвитку, навчання, види діяльності дітей третього року життя.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого запитання* необхідно дати коротку характеристику психологічному віку дитини третього року життя. Він є переломним у розвитку дитини. Саме в цей період відбуваються якісні зміни психіки, що забезпечують поступовий перехід малюка в активну та діяльну особистість.

У *другому запитанні* слід звернути увагу на загальні показники компетентності.

При вивченні *третього запитання* варто розкрити особливості побудови й організації режиму дня, методики проведення режимних процесів, організації різних видів діяльності дітей, а саме: фізичний розвиток; сенсорно-пізнавальний розвиток; розвиток сенсорики та предметної діяльності; ознайомлення з природним і предметним довкіллям; мовленнєвий розвиток; організація образотворчої діяльності; організація музичної діяльності.

При вивченні *четвертого запитання* необхідно визначити наслідки адаптації для дитини, рівні адаптації, ознаки важкої, середньої, легкої адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти.

У *п'ятому запитанні* слід розкрити особливості та вимоги до організації розвивального середовища для дітей, вимоги до вибору іграшок.

Практичні завдання

Завдання 1. Скласти орієнтовний розклад занять на тиждень у групі дітей третього року життя.

Рекомендації до оформлення розкладу занять та режиму дня:

- 1) чітко вказувати час режимного процесу, вид діяльності дитини;
- 2) враховувати вікові особливості дітей третього року життя.

Завдання 2. Розробити педагогічні поради батькам на тему «Адаптація дитини до закладу дошкільної освіти».

Вимоги до написання порад:

- 1) обсяг – не менше 10-ти порад (рекомендацій);
- 2) чіткість поради (рекомендації).

Завдання 3. Скласти конспекти ігор-занять із сенсорного виховання для дітей третього року життя, користуючись вимогами «Програми», методичною літературою.

Вимоги до написання конспекту заняття:

- 1) дотримання структури оформлення конспекту (тема, мета, обладнання, використана література, хід заняття);
- 2) відповідність запропонованих вправ та ігор віку дітей.

Завдання 4. Під час практичного заняття обміняти оформленими конспектами занять для дітей третього року життя, здійснити аналіз та обговорення конспектів ігор-занять із сенсорного виховання, користуючись запропонованою схемою:

- 1) тема, програмовий зміст, його реалізація в ході заняття;
- 2) структура заняття;
- 3) використання емоційно-ігрових прийомів, їхня необхідність;
- 4) прийоми сенсорного виховання дітей, їхня доцільність, відповідність віку дітей;
- 5) закінчення заняття, поєднання різних видів діяльності дітей на одному занятті;
- 6) грамотність оформлення конспекту, використання художньої літератури, дитячого фольклору в конспекті.

Після обговорення та аналізу визначити 3 найкращих конспекти ігор-занять, обґрунтувати їхню педагогічну цінність, оригінальність задуму, пропозиції щодо оцінювання («експертна» група за участі всієї групи студентів).

Запитання для самоконтролю

1. Визначити основні правила виховання дітей третього року життя.
2. Охарактеризувати загальні показники компетентності дітей третього року життя.
3. Назвати вимоги до організації освітнього середовища в групі раннього віку.

Тести для самоконтролю

1. Оберати провідну діяльність у віковому періоді немовляти:

- а) навчально-пізнавальна;
- б) безпосереднє емоційне спілкування;
- в) предметно-маніпулятивна.

2. Раннє дитинство охоплює віковий період:

- а) 1-3 роки;

- б) 0-3 роки;
- в) 2-3 роки.

3. Який кризовий період виділяють у дитячому віці:

- а) криза 4-5 років;
- б) криза двох років («Я сам»);
- в) криза трьох років («Я сам»);
- г) усі відповіді правильні.

4. Визначити відповідність вікової періодизації:

1) середній дошкільний вік	а) від п'яти до шести (семи) років
2) старший дошкільний вік	б) від трьох до чотирьох років
3) вік немовляти	в) від чотирьох до п'яти років
4) молодший дошкільний вік	г) від одного до трьох років
5) ранній вік	д) до одного року

5. Адаптація – це:

- а) прийняття людиною самої себе;
- б) активне засвоєння прийнятих у суспільстві норм і оволодіння відповідними формами спілкування й діяльності;
- в) метод навчання, який передбачає цілеспрямоване, багаторазове повторення учнями певних дій чи операцій з метою формування вмінь і навичок;
- г) немає правильної відповіді.

Література

Рекомендована література 4, 5. (основна), 3, 6 (додаткова).

РОЗДІЛ III. ЗМІСТ І МЕТОДИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тема 9. ЗНАЧЕННЯ, ЗАВДАННЯ, УМОВИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мета: засвоїти знання про основні завдання фізичного виховання і фізичного розвитку дітей дошкільного віку; навчитися застосовувати різні форми фізичної активності за сферами життєдіяльності дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

План

1. Фізичне виховання і фізичний розвиток.
2. Значення, завдання, умови фізичного виховання дітей дошкільного віку.
3. Форми фізичної активності за сферами життєдіяльності.

Основні терміни і поняття

Фізичний розвиток, фізичне виховання, фізкультурна освіта, фізична культура, народна педагогіка.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого запитання* необхідно відзначити, що в дошкільному віці закладаються основи здоров'я, виховуються основні риси особистості людини. Сім'я, дошкільні заклади мають створити сприятливі умови для оптимального фізичного розвитку дитини, отримання знань про людський організм, опанування санітарно-гігієнічних навичок.

У *другому запитанні* слід розкрити головний зміст фізичного виховання, який полягає в оволодінні дитиною основами фізичної культури, а саме: опанування основ особистої гігієни; культурно-гігієнічні навички, якими мають оволодіти діти протягом дошкільного дитинства; загартовування організму (здійснюють його з використанням природних факторів – сонця, повітря, води); виконання фізичних вправ, що є головним засобом фізичного виховання.

При вивченні *третього запитання* необхідно розкрити форми фізичної активності дітей, особливості їх організації.

Практичні завдання

Завдання 1. Під час самостійної роботи з літературою виписати зміст таких понять і термінів: «фізична культура», «фізичне виховання», «фізкультурна освіта», «фізичний розвиток».

Завдання 2. Розробити педагогічні поради батькам на тему «Фізичне виховання дітей у родині за народними традиціями».

Вимоги до написання порад:

- 1) обсяг – не менше 10-ти порад (рекомендацій);

2) чіткість поради (рекомендації).

Завдання 3. Розв'язати педагогічні задачі (дати коротку письмову відповідь):

Педагогічна задача № 1. У закладі дошкільної освіти з об'єктивних причин затримується сніданок. Що має робити вихователь?

- а) відповідно до режиму дня провести гімнастику;
- б) порушити режим і надати дітям можливість гратися;
- в) використати вивільнений час для організації цікавої для дітей діяльності;
- г) ваш варіант.

Педагогічна задача № 2. До закладу дошкільної освіти Сашка щоразу приводять неохайним, недбало одягненим. Дії вихователя:

- а) зробити зауваження Сашкові наодинці;
- б) зробити зауваження хлопцю в присутності його батьків;
- в) зауважити батькам Сашка в присутності дитини;
- г) взяти на себе догляд за дитиною;
- г) ваш варіант.

Запитання для самоконтролю

1. Дати визначення понять «фізичне виховання» та «фізичний розвиток».
2. Розкрити основні завдання, умови фізичного виховання дошкільників.
3. Розкрити педагогічне значення режиму дня та форм фізичної активності за сферами життєдіяльності.
4. Навести приклади загартування дітей із народної педагогіки.

Література

Рекомендована література 1, 3, 5 (основна), 4, 13, 14 (додаткова).

Тема 10.

НАВЧАННЯ, ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТОК ДІТЕЙ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Мета: засвоїти знання про культурно-гігієнічні навички дітей різних вікових груп, основні принципи загартування дітей дошкільного віку; закріпити знання про особливості організації рухового режиму в закладах дошкільної освіти та норми фізичного розвитку дітей.

План

1. Виховання культурно-гігієнічних навичок, їхній об'єм і зміст у різних вікових групах.
2. Значення фізичних вправ для розвитку дитини. Види фізичних вправ та особливості їх використання в різних вікових групах.
3. Загартування організму дитини дошкільного віку.
4. Особливості рухового режиму дошкільного навчального закладу.
5. Норми фізичного розвитку дітей.

Основні терміни і поняття

Культурно-гігієнічні навички, загартування організму дитини, фізичні вправи, навчання, виховання, норми фізичного розвитку.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого запитання* необхідно звернути увагу на поняття «культурно-гігієнічні навички», умови їхнього успішного формування, методика їхнього виховання в групах дітей дошкільного віку.

У *другому запитанні* слід розкрити сутність фізичних вправ як основного засобу фізичного виховання людей різного віку. За їхньою допомогою вирішуються завдання, спрямовані на всебічний фізичний розвиток дітей; формуються вміння та навички в таких життєво важливих рухах, як хода, біг, стрибки, метання, лазіння тощо; розвиваються фізичні якості (спритність, швидкість, сила, гнучкість, витривалість).

При вивченні *третього запитання* необхідно розкрити засоби загартовування дітей дошкільного віку.

У *четвертому запитанні* варто зупинитися на нормах фізичного розвитку дітей.

У *п'ятому запитанні* слід визначити чіткий розпорядок життя дитини протягом доби, що передбачає чергування сну та бадьорості, а також раціональну організацію різних видів діяльності дітей дошкільного віку, адже правильний режим, що відповідає віковим можливостям дитини, зміцнює здоров'я, забезпечує працездатність, успішне здійснення різноманітної діяльності, охороняє від перевтоми.

Практичні завдання

Завдання 1. Скласти комплекс загартовуючих заходів для дітей дошкільного віку.

Завдання 2. Розробити конспект рухливої гри для дітей (група за вибором) та виготовити атрибути до неї, презентувати на практичному занятті, провести гру з підгрупою або всією групою студентів.

Схема оформлення конспекту рухливої гри:

- 1) назва гри;
- 2) мета гри;
- 3) обладнання до гри (за потреби);
- 4) хід гри (вказувати звертання вихователя до дітей у вигляді прямої мови).

Зразок оформлення конспекту рухливої гри.

ЧИЯ ЛАНКА ШВИДШЕ ЗБЕРЕТЬСЯ

Мета: удосконалення навичок ходи та бігу; розвиток спритності, швидкості, уваги, виховання інтересу до гри, організованості.

Обладнання: свисток або прапорець.

Хід гри

Вихователь: Діти, шикуйтеся у дві колони напроти вихователя (мене). За моїм умовним сигналом (свисток, змах прапорцем або команда «Кроком руш!»)

починайте ходити колонами одне за одним або у своїй колоні перешиковуйтеся у пари і ходіть парами. За моєю командою «Всі розійшлись!» – розбігаєтеся майданчиком (залом). За командою «Стій!» – зупиняєтеся і заплюєте очі. У цей час я зміню місце. Раз, два, три – швидко шикуйтеся у колони біля мене! Виграє ланка (колона), яка швидше збереться. Починаймо гру!

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризувати розділ «Фізична культура» однієї з програм виховання для дошкільних закладів України.
2. У чому полягає користь оздоровчих сил природи для організму дитини?
3. Дати визначення поняття «фізична вправа». Назвати види фізичних вправ.
4. Розкрити роль сім'ї у фізичному вихованні дітей дошкільного віку.

Тести для самоконтролю

1. Освітньо-виховний комплекс різноманітної діяльності дитини, основу якого складає рухова активність – це:

- а) рухова діяльність;
- б) руховий режим;
- в) форми організації фізичного виховання;
- г) система фізичного виховання;
- г) модель фізичного виховання.

2. Основною формою організованого систематичного навчання фізичним вправам є:

- а) рухлива гра;
- б) ранкова гімнастика;
- в) фізкультхвилинка;
- г) ранкова прогулянка;
- г) фізкультурне заняття.

3. Використання різноманітних форм рухової активності створює оптимальний...

- а) рівень фізичної підготованості;
- б) руховий режим;
- в) критерій фізичного розвитку;
- г) рухову навичку;
- г) тренувальний ефект.

4. Короткочасні фізичні вправи, які проводяться в процесі занять, що вимагають інтелектуального напруження, називаються...

- а) гімнастикою пробудження;
- б) фізкультхвилинками;
- в) руховими розминками.

5. Які задачі спрямовані на охорону життя й укріплення здоров'я дитини, сприяють підвищенню стійкості до різноманітних захворювань, несприятливих впливів зовнішнього середовища, покращенню працездатності й гармонійному розвитку?

- а) виховні;
- б) оздоровчі;
- в) освітні.

Література

Рекомендована література 1, 3, 5 (основна), 4, 14, 13 (додаткова).

Тема 11.

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ РЕЖИМНИХ ПРОЦЕСІВ

Мета: засвоїти знання про основні теоретичні поняття організації харчування дітей; опанувати методику проведення прогулянок, денного сну вихованців; сформувати вміння написання плану освітньої роботи в другій половині дня.

План

1. Режим дня та його значення у вихованні дітей.
2. Організація харчування дітей.
3. Організація прогулянок.
4. Методика організації денного сну в різних вікових групах.
5. Організація, зміст і методика проведення другої половини дня в закладі дошкільної освіти.

Основні терміни і поняття

Харчування дітей, прогулянки, сон, друга половина дня в закладі освіти, режим дня.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого запитання* необхідно звернути увагу на розкриття змісту режиму дня та його значення у вихованні дітей дошкільного віку.

У *другому запитанні* слід розкрити норми та правила організації харчування дітей в закладі дошкільної освіти.

При вивченні *третього запитання* необхідно виокремити в режимі дня закладу дошкільної освіти дві прогулянки (у першій половині дня та у другий), під час яких мають повною мірою реалізовуватися такі освітньо-виховні завдання: оздоровлення дітей, фізичний розвиток, розвиток самостійності тощо.

У *четвертому запитанні* варто визначити особливості організації денного сну в різних вікових групах.

У *п'ятому запитанні* слід визначити специфіку організації і методики проведення другої половини дня.

Практичні завдання

Завдання 1. Оформити конспект організації прогулянки (з усіма відповідними режимними процесами, складовими прогулянки).

Завдання 2. Розробити комплекс гімнастики пробудження для дітей раннього віку.

Вимоги до оформлення комплексу гімнастики пробудження:

- 1) дотримуватися структури оформлення конспекту (назва, мета, обладнання, хід гімнастики пробудження);
- 2) вказувати необхідне дозування вправ для дітей дошкільного віку;
- 3) використовувати елементи загартовування.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрити особливості організації і методики проведення режимних процесів під час навчання та виховання дітей дошкільного віку.

2. Чи можна організувати харчування для дітей дошкільного віку за методикою шведського столу?

3. Охарактеризувати варіанти режиму дня дітей раннього та дошкільного віку.

4. Розказати про структуру денної погулянки дітей дошкільного віку та підготовку вихователя до її проведення.

Тести для самоконтролю

1. Тривалість прогулянки залежить від:

- а) сезону;
- б) вікових та індивідуальних особливостей дітей;
- в) настрою дітей.

2. Скільки прогулянок планує вихователь на день?

- а) одну;
- б) дві;
- в) три.

3. Послідовність проведення складових прогулянки залежить від:

- а) пори року, пізнавальних інтересів, індивідуальних та вікових особливостей дітей, попередньої діяльності;
- б) стану погоди, інтересів вихователя, настрою дітей;
- в) пори року, рекомендацій вихователя-методиста, настрою директора закладу освіти.

4. Який прийом є найефективнішим у процесі виховання культури харчування?

- а) багаторазове повторення;
- б) особистий приклад дорослих;
- в) нагадування та заохочення;
- г) немає правильної відповіді.

5. Роль вихователя під час самостійної діяльності дітей:

- а) партнер;
- б) опосередкований координатор;
- в) пасивний спостерігач;
- г) немає правильної відповіді.

Література

Рекомендована література 2, 4, 5 (основна), 2, 9, 13 (додаткова).

Тема 12.

ЗАВДАННЯ І ЗАСОБИ РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мета: засвоїти знання про особливості розумового виховання дошкільників, форми пізнавальної активності дітей за сферами життєдіяльності.

План

1. Поняття про розумовий розвиток і розумове виховання. Зміст і засоби розумового виховання дітей.
2. Форми пізнавальної активності за сферами життєдіяльності.
3. Поняття сенсорного розвитку. Зміст і методика сенсорного розвитку в різних вікових групах.

Основні терміни і поняття

Розумовий розвиток, розумове виховання, пізнавальна активність, сенсорний розвиток.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого запитання* необхідно звернути увагу на те, що розумове виховання – систематичний, цілеспрямований вплив дорослих на розумовий розвиток дитини з метою формування системи знань про навколишній світ, розвитку пізнавальної діяльності, здатності до самостійного пізнання. Метою розумового виховання є підвищення рівня загального розвитку дошкільників.

У *другому запитанні* слід детально зупинитися на сенсорному розвитку – основі загального розумового розвитку.

У *третьому запитанні* варто розкрити зміст поняття «сенсорне виховання» як системи педагогічних впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання, удосконалення відчуттів та сприйняття.

Практичні завдання

Завдання 1. Оформити картотеку сенсорних ігор для дітей раннього віку.

Вимоги до оформлення картотеки:

- 1) орієнтовно 8-10 ігор;

2) гра має відповідати віку дітей;

3) гра повинна бути оформлена за структурою: назва гри, мета, обладнання (за потреби), хід гри.

Завдання 2. Розробити педагогічні поради для батьків дітей дошкільного віку на тему «Розумовий розвиток дитини».

Вимоги до оформлення порад:

1) орієнтовно 8-10 порад;

2) чітко формулювання порад.

Завдання 3. Виготовити сенсорну гру для дітей дошкільного віку, презентувати її на практичному занятті.

Вимоги до оформлення гри:

1) використовувати якісний, цупкий, твердий матеріал;

2) гра має бути цікавою для дітей, естетично оформленою.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрити особливості розумового виховання дітей дошкільного віку.

2. Визначити роль розумового виховання в розвитку особистості дитини під час підготовки до школи.

3. Розкрити зміст сенсорного розвитку дитини дошкільного віку.

4. Розказати про форми пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку (за вибором) за сферами життєдіяльності.

Література

Рекомендована література 3, 4, 5 (основна), 2, 8, 10, 11, 15 (додаткова).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЗНАНЬ І ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ З КУРСУ

1. Назвати предмет і завдання дошкільної педагогіки.
2. Визначити зв'язок дошкільної педагогіки з іншими гуманітарними науками.
3. Назвати джерела дошкільної педагогіки як науки.
4. Розкрити вікові та індивідуальні особливості дітей.
5. Описати фактори, що впливають на розвиток особистості.
6. Назвати і охарактеризувати етапи педагогічного дослідження.
7. Охарактеризувати обдарованих дітей, дітей з проблемами розвитку.
8. Визначити завдання дошкільного виховання відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти.
9. Розкрити сучасну систему дошкільної освіти.
10. Назвати і охарактеризувати типи закладів дошкільної освіти.
11. Визначити професійні функції вихователя.
12. Описати значення передового педагогічного досвіду.
13. Назвати види діяльності дитини дошкільного віку і показати роль кожного виду в розвитку особистості.
14. На які періоди поділяється дошкільне дитинство?
15. У чому полягає мета дошкільного виховання?
16. Описати умови розвитку дитини дошкільного віку.
17. Визначити завдання дошкільного виховання відповідно до його мети.
18. Назвати функції вихователя дошкільного закладу.
19. Показати роль вихователя та його відповідальність за розвиток особистості.
20. Назвати осіб, із якими співпрацює вихователь під час своєї професійної діяльності.
21. Які державні документи регулюють діяльність системи освіти в Україні?
22. Що таке програма виховання і навчання? Для чого вона потрібна?
23. Які програми розвитку дитини дошкільного віку Вам відомі? Презентувати програму розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі».
24. Розкрити особливості періоду раннього дитинства і його значення.
25. Описати вік немовляти.
26. Назвати основні лінії розвитку дітей першого року життя.
27. Охарактеризувати розвиток і виховання дітей другого року життя.
28. Розкрити особливості режиму дня і методики проведення режимних моментів із дітьми третього року життя.
29. Описати фізичне виховання та фізичний розвиток дітей дошкільного віку.
30. Розкрити виховання культурно-гігієнічних навичок.
31. Розкрити значення загартовуючих процедур у режимі закладу дошкільної освіти.

32. Визначити особливості організації режиму дня в різних вікових групах.
33. Розкрити особливості організації та методики проведення прогулянок із дітьми старшого дошкільного віку.
34. Описати організацію харчування дітей у закладі дошкільної освіти
35. Розкрити зміст і методику проведення денного сну в різних вікових групах.
36. Назвати завдання розумового виховання, зміст і засоби розумового виховання дітей.
37. Розкрити методику сенсорного розвитку дітей у різних вікових групах.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Гальченко Л. В., Дядечко І. Є. Рухливі і спортивні ігри в дошкільних закладах : навч.-метод. посіб. для студ. ф-ту фіз. вих-ня. Запоріжжя : ЗНУ, 2010. 125 с.
2. Григоренко Г. І., Коваленко Ю. О., Маковецька Н. В. Особливості розвитку дітей дошкільного віку : навчальний посібник. Запоріжжя : ЗНУ, 2006. 110 с.
3. Григоренко Г. І., Неля Н. Ф., Коваленко Ю. О., Маковецька Н. В. Нетрадиційні методи оздоровлення дітей дошкільного віку : навчальний посібник. Запоріжжя : ЗНУ, 2006. 116 с.
4. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Педагогіка українська дошкільна : навч. посіб. : в 2 ч. Київ : Вища школа, 2006. Ч. 1. 304 с
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підруч. для студ. вищ. навч. закл. затв. МОНМСУ. 2-е вид., допов. Київ : Академвидав, 2013. 464 с.

Додаткова

1. Грицишина Т. Проектування розвитку обдарованості дошкільників в умовах педагогічної взаємодії. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2014. Вип. 1 (12). С. 57-61. URL : <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi48/0038643/57.pdf>.
2. Денисюк О. М. Етнопедагогіка та вітчизняні педагоги про ознайомлення дітей з історією України. *Українське дошкільня: наук. зап. Уманського держ. пед. ун-ту*: зб. наук. пр. Київ : Наук. світ, 2000. С. 42-47.
3. Заика Е. В. Комплекс игр по выкладыванию фигур для развития мышления дошкольников и школьников. *Практична психологія та соціальна робота*. 2011. № 3. С. 36-43.
4. Івахно О. П. Фізичне виховання – основна форма оздоровлення дітей дошкільного віку. *Довкілля та здоров'я*. 2003. № 2. С. 14-17.
5. Караманенко Т. Н., Караманенко Ю. Г. Кукольний театр – дошкольникам : посіб. для виховател. і муз. керів. дет. садів. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Просвещение, 1973. 224 с.
6. Кононенко П., Касян Л., Семенюченко О. Програма виховання дітей дошкільного віку «Українотворець». *Освіта і управління*. 2008. Т. 11, № 2-3. С. 131-148.
7. Козлова С. А., Куликова Т. А. Дошкольная педагогика : учебник для студ. учреждений сред. проф. образования. 13-е изд., стер. Москва : Издательский центр «Академия», 2012. 416 с. URL : https://www.academia-moscow.ru/ftp_share/_books/fragments/fragment_20795.pdf.
8. Павлющенко Ю. М. Освітня робота в ДНЗ на засадах компетентнісного підходу. Розробка занять та виховних заходів : навч.-метод. посіб. для студ., курсант., методист. та ін. Харків : Видавнича група «Основа», 2018. 96 с.

9. Паласевич І. Л. Дошкільний педагог як організатор міжособистісної взаємодії дітей різновікової групи. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2014. Вип. 34. С. 184-191.
10. Пантюк Т., Воробель М. Емоційно-естетичний розвиток дитини-дошкільника у системі «Реджо-педагогіки». *Молодь і ринок*. 2017. № 4 (147). С. 32-36. URL : <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi55/mr2017n4/8.pdf>.
11. Подшивайлов Ф. М., Кривоцюк С. В. Психолого-педагогічні особливості навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 12 (67). С. 40-43. URL : <http://ebooks.znu.edu.ua/files/2018/skachano/OROO/OROO2017n12/40.pdf>.
12. Смирнова Е. О., Рябкова И. А. Типология сюжетных игр дошкольника. *Вопросы психологии*. 2011. № 3. С. 42-48.
13. Фролова А. Н. Дошкольная педагогика : конспект лекцій. Ростов-на-Дону : Феникс, 2009. 256 с.
14. Якименко С. І. Любисточок : сценарії занять в дошкільних навчальних закладах. Тернопіль : Підручники & посібники, 1996. 32 с.
15. Яковлева О. Ф. Развивающий потенциал игры у детей младшего дошкольного возраста. *Інноваційні технології в освіті* : матеріали VIII наук.-практ. конф. вчителів (м. Харків, 21 квіт. 2001 р.). Харків, 2001. С. 116-117.

Електронні ресурси

1. Видатні українські педагоги XIX – початку XX ст. Українська педагогіка. URL : <http://ukped.com/statti/istorija-pedagogiki/3319-vydatni-ukrainskipedahohy-xix-rochatku-xx-st.html> (дата звернення: 11.06.2020).
2. Українська народна педагогіка. *ALLREFERAT*. URL : http://allreferat.com.ua/uk/pedagogika_metoduka_vukladanny/referat/3460 (дата звернення: 11.06.2020).
3. Українська педагогіка й національне виховання. Навчальні матеріали он лайн. URL : http://pidruchniki.com/12560607/pedagogika/ukrayinska_pedagogika_natsionalne_vihovannya (дата звернення: 11.06.2020).

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Дошкільна освіта: історія і сьогодення : довідник / упор. Л. В. Лохвицька. Тернопіль : Мандрівець, 2011. 208 с.
2. Скутіна В. За традиціями української народної педагогіки. *Початкова школа*. 1993. № 7. С. 22-24.
3. Слободянюк Т. Б. Становлення та розвиток професійної підготовки фахівців з дошкільного виховання в Україні (кінець XIX - початок XX-го століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2000. 20 с.
4. Теорія і практика дошкільної освіти в Україні : колективна монографія / З. Н. Борисова та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка,, 2011. 232 с.
5. Улюкаєва І. Г. Нариси з історії суспільного дошкільного виховання в Україні : навч. посіб. Бердянськ : [б. в.], 2006. 148 с.
6. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посіб. / вступні нариси та упорядкув. З. Н. Борисової, В. У. Кузьменко. Київ : Вища школа, 2004. 511 с.

Інформаційні ресурси

1. Методичні рекомендації до програми виховання та навчання дітей від двох до семи років «Дитина». *Учбова книга*. URL : <https://www.studybook.com.ua/ditina-programa-vihovannya-i-navchannya-ditey-vid-dvoh-do-semi-rokiv.htm> (дата звернення: 11.06.2020).
2. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О. О. Андрієтті та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 104 с. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/programavpevneniy-start.pdf> (дата звернення: 11.06.2020).

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Авторитет батьківський (від лат. *auctoritas* – влада, сила) – прикметні особливості окремої людини чи групи, завдяки яким вони заслуговують на довіру і можуть мати позитивний вплив на погляди й поведінку інших людей; визнаний вплив батьків на переконання та поведінку дітей, що ґрунтується на глибокій повазі й любові до батьків, довірі до високої значущості їхніх особистих якостей і життєвого досвіду, слів та вчинків.

Адаптація (від лат. *adaptatio* (*adapto*) – пристосовую) – здатність організму пристосовуватися до різних умов зовнішнього середовища.

Акселерація (від лат. *acceleratio* – прискорення) – прискорення фізичного розвитку дітей, зокрема зросту, ваги, більш раннє статеве дозрівання.

Актив (від лат. *activus* – діяльний, дійовий) – група вихованців, членів конкретного колективу, які усвідомлюють вимоги керівника колективу, допомагають йому в організації життєдіяльності вихованців, виявляють певну ініціативу.

Активність (у навчанні) – характеристика особливостей пізнавальної діяльності особистості, що полягає в усвідомленому використанні нею інтенсивних методів, засобів, форм оволодіння знаннями, вироблення вмінь і навичок.

Андрагогіка (від гр. *andros* – доросла людина і *agoge* – управління) – галузь педагогіки, що займається проблемами освіти, навчання та виховання дорослих.

Аномальні діти (від гр. *anomalos* (*anomalos*) – неправильний) – вихованці, які мають значні відхилення від норм фізичного або психологічного розвитку й потребують виховання та навчання в спеціальних навчально-виховних закладах.

Аскетизм (від гр. *asketes* – подвижник) – крайній рівень помірності, стриманості, відмова від життєвих матеріальних і духовних благ, добровільне перенесення фізичних мук, труднощів.

Види освіти – загальна, політехнічна, професійна.

Види розвитку людини – біологічний (фізичний), психічний, соціальний.

Види спілкування – вербальне, мануальне (від лат. *manualis* – ручний), технічне, матеріальне, біоенергетичне.

Вимога – метод педагогічного впливу на свідомість вихованця з метою викликати, стимулювати або загальмувати окремі види його діяльності. Види вимог: вимога-прохання, вимога-довіра, вимога-схвалення, вимога-порада, вимога-натяк, умовна вимога, вимога в ігровому оформленні, вимога-осуд, вимога-недовіра, вимога-погроза.

Виховання авторитарне – освітньо-виховна концепція, що передбачає беззастережне підкорення волі вихователя.

Виховання всебічне – виховання, яке передбачає формування в особистості певних якостей відповідно до вимог розумового, морального, трудового, фізичного й естетичного виховання.

Виховання гармонійне – виховання, яке передбачає доповнення та взаємне збагачення якостей складових виховання (розумового, морального, трудового, фізичного, естетичного).

Виховання екологічне (від гр. oikos – дім, середовище і logos – учення) – набуття людиною знань у царині екології та формування в неї моральної відповідальності за збереження природного довкілля й розумного співіснування з ним.

Виховання економічне – виховання, що передбачає вирішення таких завдань: формування економічного мислення, оволодіння економічними знаннями, вміннями та навичками економічних взаємин.

Виховання естетичне – розвиток у людини почуття прекрасного, формування умінь і навичок творити красу в навколишній дійсності, уміти відрізнити красиве від потворного, жити за законами духовної краси.

Виховання моральне – виховання, що передбачає оволодіння нормами та правилами моральної поведінки, формування почуттів і переконань, умінь та навичок.

Виховання правове – формування в громадян високої правової культури, що передбачає свідоме ставлення особистості до своїх прав і обов'язків, поваги до законів та правил людського співжиття, готовності дотримуватись і сумлінно виконувати визначені вимоги, які виражають волю й інтереси народу.

Виховання фізичне – виховання, що ставить за мету створення оптимальних умов для забезпечення достатнього фізичного розвитку особистості, збереження її здоров'я, оволодіння знаннями про особливості організму людини, фізіологічні процеси, які відбуваються в ньому, набуття санітарно-гігієнічних умінь та навичок догляду за власним тілом, підтримання й розвиток його потенцій.

Виховання національне – історично зумовлена і створена етносом система виховних ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв, спрямованих на доцільну організацію діяльності членів суспільства, у процесі якої відбувається оволодіння морально-духовними цінностями народу, забезпечується єднання і спадкоємність поколінь, соборність народу.

Виховання статеве – оволодіння підростаючим поколінням етикою та культурою у сфері взаємин статей, формування потреб керуватися нормами моральності в стосунках між особами протилежної статі.

Ген (від гр. genos – рід, походження, спадковий) – елементарна одиниця спадковості, носій задатків.

Гігієна навчально-виховної роботи – система науково обґрунтованих правил організації навчально-виховного процесу з урахуванням необхідних санітарних вимог.

Гідність національна – етична категорія, що характеризує особистість із точки зору розширення поняття духовних цінностей за межі свого «Я» і поєднання особистісних переживань, відчуттів із загальнонаціональними цінностями.

Гуманізація виховання – створення оптимальних умов для інтелектуального й соціального розвитку кожного вихованця; виявлення глибокої поваги до людини; визнання природного права особистості на свободу, соціальний захист, розвиток здібностей і вияв індивідуальності, самореалізацію фізичних, психічних і соціальних потенцій, на створення соціально-психічного фільтра проти руйнівних впливів негативних чинників навколишнього природного і соціального середовища; виховання в молоді почуттів гуманізму, милосердя, доброчинності.

Гуманізм (від лат. *humanus* – людський, людяний) – прогресивний напрям духовної культури, що звеличує людину як найбільшу цінність у світі, утверджує право людини на земне щастя, захист прав на свободу, усебічний розвиток і прояв своїх здібностей.

Демократизація виховання – принципи організації виховної системи, які передбачають децентралізацію, автономізацію навчально-виховних закладів, забезпечення співпраці вихователів і вихованців, урахування думки колективу й кожної особистості, визначення людини як найвищої природної та соціальної цінності, формування вільної творчої особистості.

Демонстрація – метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їхньому натуральному вигляді, динаміці.

Державний стандарт освіти – сукупність єдиних норм і вимог до рівня освітньої підготовки у певних навчально-виховних закладах.

Девіантна поведінка – (від лат. *deviatio* – відхилення) – відхилення від встановлених норм моралі та права.

Дедукція (від лат. *deductio* – виведення) – перехід від загальних понять про предмет певного виду до окремого, часткового знання.

Дефініція (від лат. *definitio* – визначення) – коротке, логічно вмотивоване визначення, яке розкриває суттєві відмінності або ознаки того чи того поняття.

Дидактика (від гр. *didaktikos* – навчаю) – галузь педагогіки, яка розробляє теорію освіти й навчання.

Дискусія (від лат. *discussio* – розгляд, дослідження) – метод навчання, спрямований на інтенсифікацію та ефективність навчального процесу за рахунок активної діяльності учнів (студентів) у пошуках наукової істини.

Дисципліна (від лат. *disciplina* – учення, виховання, розпорядок) – певний порядок поведінки людей, що забезпечує узгодженість дій у суспільних

відносинах, обов'язкове засвоєння й виконання особистістю встановлених правил.

Діагностика психолого-педагогічна (від гр. *diagnostikos* – здатний розпізнавати) – галузь психології та педагогіки, яка розробляє методи виявлення індивідуальних особливостей і перспектив розвитку та виховання особистості.

Естетика (від гр. *aistesis* – відчуття, почуття) – наука про прекрасне та його роль у житті людини, про загальні закони художнього пізнання дійсності, розвитку мистецтва.

Етика (від гр. *ethica* – звичка, мораль) – наука, яка вивчає мораль як форму суспільної свідомості, її сутність, історичний розвиток.

Етнізація виховання (від гр. *ethos* – народ) – насичення виховання національним змістом, спрямованим на формування національної свідомості й національної гідності особистості; формування рис національної ментальності; виховання в молоді почуттів соціальної відповідальності за збереження, примноження і життєдіяльність етнічної культури.

Етнопедагогіка – наука, що вивчає особливості розвитку і становлення народної педагогіки.

Завдання виховання – забезпечення всебічного гармонійного розвитку особистості.

Задатки – генетично детерміновані анатомо-фізіологічні особливості мозку та нервової системи, які є індивідуально-природною передумовою процесу розвитку й формування особистості.

Заклади виховні – навчально-виховні установи, які забезпечують освіту й виховання підростаючого покоління.

Заклади позашкільні – дитячі виховні установи, діяльність яких спрямована на забезпечення потреб людини в задоволенні інтересів та схильностей, здобуття школярами додаткових знань, умінь і навичок, розвиток інтелектуальних потенцій, сприяння майбутньому професійному вибору особистості. До цієї групи закладів належать палаци і будинки дитячої та юнацької творчості, станції юних техніків, натуралістів, спортивні, художні, музичні школи, дитячі бібліотеки, театри, кінотеатри, дитячі залізниці тощо.

Звичка – спосіб поведінки, здійснення якого в певній ситуації набуває для індивіда характеру внутрішніх потреб.

Закономірності виховного процесу – чинники, які відображають необхідне, суттєве, стійке, повторюване, загальне для певної галузі відношення між явищами об'єктивної дійсності.

Закономірності навчання – чинники, які виражають найбільш необхідне, суттєве, істотне, загальне для організації навчання.

Заохочення – метод виховання, що передбачає педагогічний вплив на особистість і виражає позитивну оцінку вихователем поведінки вихованця з метою закріплення позитивних якостей та стимулювання його до активної діяльності.

Засоби виховання – надбання матеріальної та духовної культури (художня і наукова література, музика, театр, радіо, телебачення, витвори мистецтва, навколишня природа тощо), форми і види виховної роботи (збори, бесіди, конференції, ігри тощо), які використовують у процесі дії того чи того методу.

Засоби навчання – предмети шкільного обладнання, які застосовують у процесі навчально-виховної роботи (книги, зошити, таблиці, лабораторне обладнання, письмове приладдя тощо).

Здоровий спосіб життя – життєдіяльність людини з урахуванням особливостей і можливостей свого організму, забезпечення соціально-економічних і біологічних умов для його розвитку та збереження.

Зміст освіти – чітко окреслена система знань, умінь та навичок, якими людина оволодіває в певному навчальному закладі.

Знання – ідеальне вираження в знаковій формі об'єктивних властивостей і зв'язків світу природного та людського; результат відображення навколишньої дійсності.

Ідеал (від гр. idea – уявлення, ідея) – поняття моральної свідомості й категорія етики, що містить вищі моральні вимоги, можлива реалізація яких особисто дала б змогу їй набути досконалості; образ найбільш цінного і величного в людині.

Ілюстрація (від лат. illustratio – освітлюю, пояснюю) – метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їхньому символічному зображенні (світлина, малюнки, схеми тощо).

Імпровізація (від лат. improvisus – непередбачений, раптовий) – діяльність особистості, учителя-вихователя, що здійснюється в процесі педагогічного спілкування без попередньої підготовки, осмислення.

Індивідуальність (від лат. individuum – неподільне) – людина, особистість, яка відрізняється сукупністю рис, якостей, своєрідністю психіки, поведінки та діяльності, що підкреслюють її самотність, неповторність.

Індукція (від лат. inductio – виведення) – метод дослідження, навчання, пов'язаний із рухом думки від одиничного до загального.

Інтенсифікація навчального процесу (від фр. intensification (intensio) – напруження) – активізація розумових можливостей особистості для досягнення бажаних результатів.

Інфантилізм (від лат. infantilis – дитячий) – затримка в розвитку організму, що проявляється у збереженні в дорослої людини фізичних і психічних рис, властивих дитячому віку.

Категорії дидактики (від гр. *katēgoria* – ствердження, основна й загальна ознака) – загальні поняття, що відображають найбільш суттєві властивості та відношення предметів, явищ об'єктивного світу; розряд, група предметів, явищ, об'єднаних спільністю певних ознак.

Класифікація методів – класифікація, що передбачає групування методів навчання залежно від джерел інформації, логіки мислення, рівня самостійності в процесі пізнання.

Колектив – соціально значуща група людей, об'єднаних спільною метою, які узгоджено діють для досягненні означеної мети та мають органи самоврядування.

Концепції виховання (від лат. *conceptio* – сукупність, система) – система поглядів на ті чи інші явища, процеси; спосіб розуміння, тлумачення педагогічних явищ; основна ідея теорії змісту й організації виховання людини.

Культура (від лат. *kultura* – виховання, освіта, розвиток) – сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства протягом його історії.

Лідер (від англ. *leader* – той, хто веде, керує) – член колективу, який у важливих ситуаціях здатний суттєво впливати на поведінку інших його членів, виявляти ініціативу в діях, брати на себе відповідальність за діяльність колективу, вести його за собою.

Логіка навчального процесу – оптимально ефективний шлях руху пізнавальної діяльності людини від початкового рівня знань, умінь, навичок і розвитку до потрібного рівня знань, умінь, навичок і розвитку. Вона охоплює низку компонентів: усвідомлення і розуміння навчальних завдань; самостійну діяльність, спрямовану на оволодіння знаннями; визначення законів і правил; формування вмінь і навичок; застосування знань на практиці; аналіз та оцінювання навчальної діяльності учнів.

Логопедія (від гр. *logos* – слово і *paideia* – виховання, навчання) – наука, яка вивчає порушення мовлення і займається корекцією мовленнєвих дефектів.

Людина – біологічна істота типу *homo sapiens* (людина мисляча), яка характеризується такими фізіолого-біологічними ознаками: прямою ходою, розвиненими черепною коробкою, передніми кінцівками тощо.

Мета виховання – ідеальне передбачення кінцевих результатів виховання.

Методи виховання (від гр. *methodos* – спосіб, шлях) – способи впливу вихователя на свідомість, волю і поведінку вихованця з метою формування в нього стійких переконань і певних норм поведінки.

Методи дослідження – способи, прийоми та процедури емпіричного й теоретичного пізнання явищ та процесів педагогічної дійсності.

Методи навчання – упорядковані способи діяльності вчителя й учнів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань.

Мораль (від лат. *moralis* – моральний, від *moris* – звичай) – одна з форм суспільної свідомості; система поглядів і уявлень, норм і оцінок, що регулюють поведінку людей.

Мотиви навчання (від фр. *motif*, від лат. *moveo* – рухаю) – внутрішні психічні сили (рушії), які стимулюють пізнавальну діяльність людини. Види мотивів: соціальні, спонукальні, пізнавальні, професійно-ціннісні, меркантильні.

Навички – застосування знань на практиці, що здійснюється на рівні автоматизованих дій через багаторазові повторення.

Навіювання – різні засоби вербального та невербального емоційного впливу на людину з метою введення її в певний стан або спонукання до певних дій.

Навчання модульне (від лат. *modulus* – міра) – організація навчального процесу, скерована на засвоєння цілісного блоку адаптованої інформації, яка забезпечує оптимальні умови соціально-особистісного зростання учасників педагогічного процесу.

Навчання проблемне – навчання, яке відрізняється тим, що вчитель створює певну пізнавальну ситуацію, допомагає учням виділити проблемне завдання, зрозуміти його та «прийняти»; організовує учнів на самостійне оволодіння новим обсягом знань, необхідним для вирішення завдань; пропонує широкий спектр використання набутих знань на практиці.

Навчання дистанційне – сучасна освітня технологія з використанням засобів передачі навчально-методичної інформації на відстані (телефони, телебачення, комп'ютери, супутниковий зв'язок тощо).

Олігофренопедагогіка (від гр. *oligos* – малий і *phren* – розум і педагогіка) – галузь педагогічної науки, яка займається вихованням і навчанням розумово відсталих людей.

Оптимізація процесу навчання (від лат. *optimus* – найкращий, найзручніший) – процес створення найбільш сприятливих умов (добір методів, засобів навчання, забезпечення санітарно-гігієнічних умов, емоційних чинників тощо) для отримання бажаних результатів без додаткових витрат часу і фізичних зусиль.

Освіта вища – система освіти, що передбачає забезпечення фундаментальної, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які мають визначати темпи і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного процесу, формування інтелектуального потенціалу суспільства.

Освіта дошкільна – початковий структурний компонент системи освіти, який забезпечує розвиток і виховання дітей у родині та дошкільних виховних закладах (дитячих яслах, садках).

Освіта позашкільна – складові системи освіти, спрямовані на забезпечення потреб людини в задоволенні інтересів та схильностей, здобуття дітьми додаткових знань, умінь та навичок, розвиток інтелектуальних потенцій.

Освіта політехнічна (від гр. poly – багато і techne – мистецтво, майстерність, вправність) – один із видів освіти, завданнями якого є ознайомлення з різноманітними галузями виробництва, пізнання сутності багатьох технологічних процесів, оволодіння певними вміннями та навичками обслуговування найпростіших технологічних процесів.

Освіта професійна – освіта, спрямована на оволодіння знаннями, вміннями і навичками, необхідними для виконання завдань професійної діяльності.

Освіта професійно-технічна – освіта, яка забезпечує здобуття громадянами певної професії відповідно до покликання, інтересів та здібностей, соціальну підготовку до участі в продуктивній праці.

Освіта середня загальна – провідна складова системи освіти, що забезпечує освіту і виховання дітей 6–18 років, їх підготовку до отримання професійної освіти та трудової діяльності.

Освіта-медіа – напрям у педагогіці, що передбачає вивчення школярами (студентами) закономірностей масових комунікацій (преси, телебачення, радіо, кіно тощо).

Освіченість – міра пізнавальної активності індивіда, яка проявляється в рівні набутих знань, що можуть бути використані в практичній діяльності.

Особистість – соціально-психологічне поняття; людина, яка характеризується з соціально-психологічного погляду насамперед рівнем розвитку психіки, здатністю до засвоєння соціального досвіду, можливістю спілкуватися з іншими людьми.

Пам'ять – здатність організму зберігати й відтворювати інформацію про зовнішній світ та про свій внутрішній стан для подальшого її використання в процесі життєдіяльності.

Парадигма (від гр. paradeigma – приклад, взірець) – визнання наукових досягнень, які впродовж певного часу надають суспільству моделі постановки проблеми та їх вирішення.

Педагогіка (від гр. paides – діти; ago – веду) – наука про навчання, освіту та виховання людей відповідно до потреб соціально-економічного розвитку суспільства.

Педагогіка вальдорфська – сукупність методів і прийомів виховання та навчання, які ґрунтуються на антропософській (антропософія – релігійно-містичне вчення, що ставить на місце Бога обожнену людину) інтерпретації розвитку людини як цілісної взаємодії тілесних, душевних і духовних чинників.

Педагогіка народна – галузь емпіричних педагогічних знань і народного досвіду, які відображають погляди на систему, напрями, форми, засоби виховання і навчання підростаючого покоління.

Педологія (від гр. pais – дитина і logos – вчення) – наука про дитину, особливості її анатомо-фізіологічного, психічного та соціального розвитку.

Педагогізм (від гр. pais (pados) – дитя, лат. centrum – центр) – один із напрямів педагогіки, який стверджує, що зміст, організація і методи навчання визначаються безпосередніми інтересами та проблемами дітей.

Перевиховання – система виховних впливів педагога на вихованця з метою гальмування негативних проявів у поведінці й утвердження позитивних якостей у діяльності.

Переконання – раціональна моральна основа діяльності особистості, яка дає їй змогу здійснювати певний вчинок свідомо; основна моральна настанова, яка визначає мету й напрям учинків людини, тверда впевненість у чомусь, заснована на певній ідеї, світогляді.

Перспектива – мета, «завтрашня радість» (А.С. Макаренко), що виступає стимулом у діяльності колективу та окремих його членів.

Підручник – навчальна книга, у якій розкривається зміст навчального матеріалу з певної дисципліни відповідно до вимог чинної програми.

Підхід до виховання комплексний – підхід до виховання, що передбачає єдність мети, завдань і засобів її досягнення через діяльність різних соціальних інститутів (сім'ї, навчально-виховних закладів, засобів масової інформації).

План навчальний – нормативний документ, у якому для кожного типу загальноосвітніх навчально-виховних закладів визначено перелік навчальних предметів, порядок їхнього вивчення за роками, кількість годин на тиждень, відведених для їхнього вивчення, графік навчального процесу.

Привчання – організація планомірного й регулярного виконання вихованцями певних дій з елементами примусу, обов'язковості з метою формування стійких звичок у поведінці.

Приєм виховання – складова методу, що визначає шлях реалізації його вимог.

Приєм навчання – складова методу, певні разові дії, спрямовані на реалізацію його вимог.

Приклад – метод виховання, який передбачає організацію взірця для наслідування з метою оптимізації процесу соціального успадкування.

Принципи виховання (від лат. principium – основа, начало) – вихідні положення, які є фундаментом змісту, форм, методів, засобів і прийомів виховного процесу.

Принципи освіти (від лат. principium – основа, начало) – вихідні положення, покладені в основу діяльності всієї системи освіти України та її структурних підрозділів.

Принципи управління – вихідні положення, які визначають основні напрями, форми, засоби та методи управління загальноосвітніми навчально-виховними закладами.

Прогностика педагогічна (від гр. prognostike – мистецтво робити прогноз) – галузь наукових знань, що розглядає принципи, закономірності та методи прогнозування щодо об'єктів, які вивчає педагогіка.

Програма навчальна – нормативний документ, у якому подано характеристику змісту навчального матеріалу з визначенням розділів, тем, орієнтовної кількості годин на їхнє вивчення.

Професіограма – опис вимог, соціально-психологічних і фізичних особистісних якостей, які висуває певна професія.

Професія (від лат. professio – офіційно зазначене заняття) – вид трудової діяльності, що потребує певних знань і трудових навичок та є джерелом існування, життєдіяльності.

Психотехніка – напрям у психології, що розробляє шляхи застосування знань про психічну діяльність людини в процесі вирішення практичних завдань виховання особистості.

Ретардація (від лат. retardatio – затримка, уповільнення) – відставання дітей у розвитку.

Рівні освіти – поступовість отримання загальноосвітньої та професійної підготовки через проходження певних етапів: початкова освіта, базова загальна освіта, повна середня освіта, професійно-технічна освіта, базова вища освіта, повна вища освіта.

Розвиток фізичний – зростання біологічного організму в результаті поділу клітин.

Рушійна сила розвитку – результат суперечностей між біологічними, фізичними і психічними потребами та наявним рівнем фізичного, психічного й соціального розвитку особистості.

Рушійна сила виховного процесу – результат суперечностей між соціально-психічними і фізіологічними потребами та наявним рівнем вихованості особистості.

Рушійна сила навчального процесу – результат суперечностей між пізнавальними й практичними завданнями та наявним рівнем знань, умінь і навичок.

Самовиховання – систематизована та цілеспрямована діяльність особистості, спрямована на формування й удосконалення її позитивних якостей та подолання негативних.

Синтез – метод, який передбачає мисленнєве або практичне поєднання виділених аналізом елементів чи властивостей предмета, явища в одне ціле.

Система освіти – сукупність закладів освіти, наукових, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти.

Сім'я – соціально-психологічне об'єднання близьких родичів (батьків, дітей, бабусь, дідусів), які живуть спільно та забезпечують біологічні, соціальні й економічні умови для продовження роду.

Смаки естетичні – стійке, емоційно-оцінне ставлення людини до прекрасного, що має вибірковий, суб'єктивний характер.

Спадковість – здатність біологічних організмів передавати своєму потомству певні задатки.

Спеціальність – необхідна для суспільства обмежена галузь застосування фізичних і духовних сил людини, що дає їй можливість отримати необхідні засоби для життя; комплекс набутих людиною знань і практичних навичок для заняття певним видом діяльності.

Спілкування педагогічне – система органічної соціально-психологічної взаємодії вчителя-вихователя і вихованця в усіх сферах діяльності, що має певні педагогічні функції, спрямована на створення оптимальних соціально-психологічних умов активної та результативної життєдіяльності особистості.

Спостереження – метод навчання, який передбачає сприймання певних предметів, явищ, процесів у природному й виробничому середовищі без втручання ззовні в ці явища і процеси.

Справи колективні і творчі – форма позакласних виховних заходів, у підготовці та проведенні яких беруть участь усі члени дитячого колективу, причому кожен учень може виявити й розвинути свої творчі інтереси та можливості.

Стиль авторитарний (від фр. *autoritaire* – владний, лат. *aus-toritas* – влада, вплив) – стиль спілкування, що ґрунтується на беззаперечному підкоренні окремої людини або колективу владній особистості.

Стиль демократичний (від гр. *demokratia* – влада народу, народовладдя) – урахування думки й волі колективу в організації життєдіяльності вихованців.

Стиль ліберальний (від лат. *liberalis* – вільний) – безпринципне, байдуже ставлення до негативних дій вихованців, потурання учням.

Структура процесу вміння – низка взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів: сприймання (безпосереднє, опосередковане), розуміння (усвідомлення, осмислення, осяяння), запам'ятовування, узагальнення і систематизація, застосування, дієва практика як поштовх до пізнання і критерій істинності здобутих знань.

Структура процесу виховання – логічно взаємопов'язані компоненти, які забезпечують процес формування особистості: оволодіння правилами та нормами поведінки, формування почуттів і переконань, вироблення вмінь і звичок у поведінці, практична діяльність у соціальному середовищі.

Сурдопедагогіка (від лат. *surdus* – глухий і педагогіка) – галузь педагогіки (зокрема дефектології), що займається проблемами розвитку, навчання та виховання дітей із вадами слуху.

Такт педагогічний (від лат. *tactus* – дотик, відчуття) – почуття міри, відчуття конкретного стану вихованця, що підказує вихователю найделікатніший спосіб поведінки в спілкуванні з учнями в різних сферах діяльності; уміння обирати найбільш доцільний підхід до особистості в системі виховних взаємин із нею.

Талант (від гр. *talanton* – вагомість, міра) – сукупність здібностей, які дають змогу отримувати продукт діяльності, що відрізняється новизною, високою досконалістю й суспільною значущістю.

Техніка педагогічна (від гр. *technike* – вправний, досвідчений) – сукупність раціональних засобів та особливостей поведінки вчителя-вихователя, спрямованих на ефективну реалізацію обраних ним методів і прийомів навчально-виховної роботи з окремим учнем чи всім класним колективом відповідно до поставленої мети вихователя і конкретних об'єктивних та суб'єктивних передумов (уміння в галузі культури мовлення; володіння своїм тілом, мімікою, пантомімою, жестами; уміння одягатися, стежити за своєю зовнішністю; дотримання темпу і ритму роботи; уміння спілкуватися; володіння психотехнікою).

Тип навчання – спосіб і особливості організації мисленнєвої діяльності людини. В історії шкільництва виділилися такі типи навчання: догматичний, пояснювально-ілюстративний, проблемний.

Тифлопедагогіка (від гр. *typhlos* – сліпий і педагогіка) – галузь педагогіки (зокрема дефектології) про особливості виховання й навчання дітей із вадами зору.

Уміння – здатність людини свідомо виконувати певну дію на основі знань, готовність застосувати знання в практичній діяльності на засадах свідомості.

Умовляння – один із прийомів методу переконування, спрямований на попередження навмисних дій вихованця з метою їхнього гальмування, враховуючи індивідуальні особливості його соціально-психічного розвитку.

Успадкування біологічне – процес отримання наступними поколіннями від біологічних батьків через генно-хромосомну структуру певних задатків.

Успадкування соціальне – процес засвоєння дитиною соціально-психологічного досвіду батьків та оточення (мови, звичок, особливостей поведінки, морально-етичних якостей тощо).

Фактори виховання (від лат. *factor* – той, що робить) – об'єктивні та суб'єктивні чинники, які впливають на визначення змісту, напрямів, засобів, методів, форм виховання.

Форми навчання (від лат. forma – зовнішність, устрій) – чітко виражена в часі та просторі організація навчальної діяльності учнів, пов'язана з діяльністю вчителя.

Формування (від лат. formo – утворюю) – становлення людини як особистості, яке відбувається в результаті розвитку та виховання і має певні ознаки завершеності.

Функції педагогіки (від лат. functio – виконання, звершення) – чітко окреслені напрями й види діяльності, пов'язані із завданнями всебічного гармонійного розвитку особистості.

Функції сім'ї – біологічна (репродуктивна), соціальна, економічна.

Функція (від лат. functio – виконання, звершення) – спосіб діяння речі або елемента системи, спрямований на досягнення певного ефекту. Функція сім'ї спрямована на вирішення біологічних (репродуктивних), соціальних та економічних завдань у системі продовження роду.

Цінності моральні загальнолюдські – набуті попередніми поколіннями незалежно від расової, національної чи релігійної приналежності морально-духовні надбання, які визначають основу поведінки й життєдіяльності окремої людини або певних спільнот.

Цінності моральні національні – історично зумовлені й створені певним етносом погляди, переконання, ідеали, традиції, звичаї, обряди, практичні дії, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях, але відбивають певні національні прояви, своєрідність у поведінці та слугують основою соціальної діяльності людей окремої етнічної групи.

Школа авторська – навчально-виховний заклад, діяльність якого ґрунтується на провідній психолого-педагогічній концепції, розробленій окремим авторським колективом.

Школа малокомплектна – школа без паралельних класів із малим контингентом учнів.

Школознавство – галузь педагогіки, яка займається дослідженням завдань, змісту і методів управління шкільною справою, системою управління та організації діяльності загальноосвітніх навчально-виховних закладів.

**Навчально-методичне видання
(українською мовою)**

**Скірко Ганна Захарівна
Чорна Ганна Володимирівна**

ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

**Методичні рекомендації
до практичних занять
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Дошкільна освіта»
освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта»**

Рецензент Л.О. Сущенко
Відповідальний за випуск Л.О. Сущенко
Коректор О.В. Філь